

**British Institute of
International and
Comparative Law**

Звіт Британського інституту міжнародного та порівняльного права «Залучення інвестицій в Україну»

Марія Тимофієнко, голова Проєкту та керівник Проєктів, Міжнародно-правова ініціатива з підтримки України, Британський інститут міжнародного та порівняльного права

Хелен Доддс, OStJ, міжнародний експерт і почесний старший науковий співробітник, Британський інститут міжнародного та порівняльного права

Тетяна Анцупова, український експерт, професор і науковий співробітник, Британський інститут міжнародного та порівняльного права

Ксенія Яремич, Науковий консультант, Британський інститут міжнародного та порівняльного права

**Звіт підготовлений на замовлення
Міністерства юстиції Великої Британії**

Квітень 2024, Лондон

Зміст

<i>Передмова лорда Ньюбергера з Абботсбері</i>	3
<i>Резюме</i>	5
<i>Скорочення та аббревіатури</i>	7
I. Огляд української системи вирішення спорів	8
Нестача суддів	10
Надмірне навантаження на суддів	11
Бюджетні обмеження	11
Недостатня незалежність суддів	14
Випадки корупції.....	14
Заблоковані дисциплінарні провадження проти суддів	15
Неефективне виконання судових рішень	16
Неефективне виконання арбітражних рішень	16
Повільний прогрес у цифровій трансформації судів	17
Інші виклики щодо забезпечення верховенства права в Україні	18
II. Інтерв'ю та опитування: погляд бізнесу та представників судової системи	19
Погляд бізнесу	19
Профіль респондентів.....	19
Фактори, що перешкоджають інвестиційній привабливості України.....	19
Ефективність вирішення спорів	20
Виконання судових та арбітражних рішень	22
Потреба у створенні спеціалізованого суду	22
Особливості інвестиційного суду.....	24
Погляд представників судової системи	27
Профіль респондентів.....	27
Сприйняття поточного правового середовища	27
Необхідність створення спеціалізованого інвестиційного суду	30
III. Рекомендації	34
Удосконалення практик.....	34
Інноваційні ідеї	41
Додаток. Сильна правова система: приклад Великої Британії	48

Передмова лорда Ньюбергера з Абботсбері

Коли мова йде про створення середовища, заснованого на принципі верховенства права, що сприяє процвітанню економіки, небагато країн, які переживають такі болючі сторінки нещодавньої історії, можуть продемонструвати більше відданості цьому принципу та рішучості в його дотриманні, ніж Україна. Після хаотичної війни, яка розпочалася в 1917 році, Україна стала частиною тоталітарного та корумпованого Радянського Союзу, у складі якого перебувала наступні 70 років, переживши жорстоку окупацію та громадянську війну на початку 1940-х років; Україна здобула незалежність у 1991 році після чого пройшла крізь період гіперінфляції, вийшовши з якого економіка України почала успішно розвиватися аж до 2008 року – до настання світової економічної кризи, оговтавшись від якої, Україна зазнала вторгнення Росії спочатку в 2014 році, а потім повномасштабного вторгнення у 2022 році, і з тих пір Україна вражаюче захищається.

Така історія поставила б на коліна багато країн і повністю б зруйнувала перспективи встановлення верховенства права і розвитку економіки. Україна має свої проблеми, але частково завдяки її талановитим та високоосвіченим людям, розумному використанню надзвичайно родючого ґрунту та багатому різноманіттю корисних копалин, економіка України розвивається. Це також є можливим завдяки надзвичайно успішному ІТ-сектору та вражаючій оборонній, авіа- та суднобудівній промисловості. Незважаючи на виклики, пов'язані із захистом від російської агресії, Україні вдається тримати голову над водою, і навіть в цих складних обставинах, а тим більше в майбутньому, Україна має стати магнітом для внутрішніх інвестицій.

Дуже важливим фактором для будь-якої країни у залученні інвестицій із-за кордону, звичайно, є ефективна, надійна судова система із високо-кваліфікованими, працьовитими, чесними суддями, що є незалежними від втручання держави та чий рішення виконуються. Війна та корупція, за які Україна має дякувати Росії, створили складні перепони для ефективної роботи судів в Україні. Враховуючи ці фактори, вражають стійкість та відданість української судової системи загалом, а також зусилля, направлені на забезпечення роботи судової системи в цих обставинах. Судова система України продовжує забезпечувати доступ до правосуддя, незважаючи на високий рівень небезпеки та руйнування, спричинені війною. У боротьбі за підтримання та покращення якості правосуддя й викорінення корупції, судді продемонстрували тверду відданість здійсненню внутрішніх реформ, включаючи перезавантаження судових інституцій, а саме Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів та забезпечення прозорого і професійного відбору суддів. Дуже важко позбутися корупції, коли вона вже укорінена в системі, і всі три гілки української влади продемонстрували справжню відданість виявленню, розслідуванню та винесенню судових рішень щодо випадків корупції навіть на найвищому рівні.

Як громадянин Великої Британії та колишній суддя, я пишаюся важливими внесками у формі експертних порад і цільового фінансування, зробленого урядом та судовою системою Великої Британії для підтримки української судової системи в багатьох сферах. Прикладами таких ініціатив є допомога у відборі та звільненні суддів, підтримка України у вступі до Постійного міжнародного форуму господарських судів та зміцнення українського фінансового сектору/залучення прямих іноземних інвестицій шляхом створення фінансового центру. Прикладами підтримки у сфері юстиції є допомога у проведенні відбору суддів і забезпеченні неупередженого звільнення суддів, підготовка суддів та проведення програм навчання суддів з питань воєнних злочинів і кримінального процесу, комерційних спорів та арбітражу. Результатом є постійне покращення якості, досвіду та доброчесності судової системи, що є фундаментальним внеском у забезпеченні верховенства права, а отже, у соціальне та моральне благополуччя українців. Високоякісна система вирішення комерційних спорів, яка викликає повагу, має вирішальне значення для забезпечення інвестицій і, отже, критично важлива для відновлення та реконструкції України.

Дослідження, проведене в рамках Проєкту: «Залучення інвестицій в Україну», є важливою ініціативою і вражає своєю метою та глибиною зробленого аналізу. Його мета – надати рекомендації щодо того, яким чином можливо удосконалити українську систему вирішення комерційних спорів і зробити її максимально ефективною та шанованою, а отже, максимально зручною для інвесторів та бізнесу – як з інших країн, так і всередині країни. Аналіз, проведений в рамках цього дослідження, ґрунтується на оцінці фактичних даних і є ретельно обґрунтованим; у звіті враховуються погляди суддів та потенційних користувачів судів, а також враховуються переваги та проблеми моделей в інших юрисдикціях. З будь-якої точки зору, це важливий і цінний внесок у забезпечення верховенства права та розвиток успішної економіки в Україні.

Девід Ньюбергер

Президент Британського інституту міжнародного та порівняльного права,
Колишній президент Верховного суду Великої Британії

Квітень 2024 року

Резюме

- Цей звіт було підготовлено на замовлення Міністерства юстиції Великої Британії у контексті міжнародних зусиль з підтримки відновлення України. Проект «Залучення інвестицій в Україну» мав на меті визначити потенційні реформи системи правосуддя та правової системи України, які сприятимуть залученню іноземних інвестицій в Україну та сприятимуть її відновленню.
- Протягом останнього десятиліття в Україні було проведено значні судові реформи, спрямовані на підвищення незалежності, прозорості та ефективності її судової системи та правосуддя. Це включало створення нового Верховного суду у 2017 році та створення Вищого антикорупційного суду у 2019 році, а також процеси відбору суддів за участі міжнародних експертів.
- Такі законодавчі заходи, як відновлення Вищої кваліфікаційної комісії суддів та процедур перевірки Вищої ради правосуддя, прийняті в червні та липні 2021 року, ще раз продемонстрували наполегливість України щодо завершення судової реформи.
- Однак, незважаючи на ці зусилля, в судовій системі все ще наявна низка проблем. Нестача суддів у судах різних рівнів, завелике навантаження та бюджетні обмеження продовжують перешкоджати ефективному функціонуванню судової системи. Крім того, блокування дисциплінарних проваджень проти суддів та випадки корупції в судовій системі створюють значні перешкоди для забезпечення ефективної роботи правової системи України.
- Повномасштабна російська агресія проти України загострила ці виклики та особливо вплинула на суди країни. Судова інфраструктура України зазнала значної шкоди, відновлення якої потребуватиме значних витрат (за попередніми оцінками орієнтовні витрати на відновлення складатимуть 225,9 млн євро). Наслідками агресії є втрата суддівського персоналу, руйнування будівель судів і порушення процесу здійснення правосуддя.
- Відповідно до опитування, проведеного Британським інститутом міжнародного та порівняльного права в лютому-березні 2024 року, чинники, що перешкоджають інвестиційній привабливості України, за оцінками бізнесу, включають занепокоєння щодо безпеки фізичної інфраструктури, питання щодо ефективності судів та судового адміністрування (в тому числі недостатнє використання цифрових технологій), корупцію та неправомірний вплив правоохоронних органів. Більшість представників бізнесу віддають перевагу іноземним, а не національним механізмам вирішення спорів і законодавству, (зокрема, віддаючи перевагу англійському праву через його передбачуваність, гнучкість та очікувану справедливість), та звертаються до міжнародного арбітражу, а не до національних судів в Україні.
- Хоча виконання судових та арбітражних рішень в Україні вважається помірно ефективним, серед респондентів існує консенсус щодо того, що Україні слід розглянути можливість створення спеціалізованого суду для розгляду господарських

та інвестиційних спорів, хоча існує розбіжність у поглядах щодо форми, якої має набути цей суд. Такий суд разом із покращеним механізмом визнання та виконання арбітражних рішень міг би зміцнити довіру інвесторів та створити умови для залучення інвестицій в Україну, що сприятиме подальшому економічному розвитку країни.

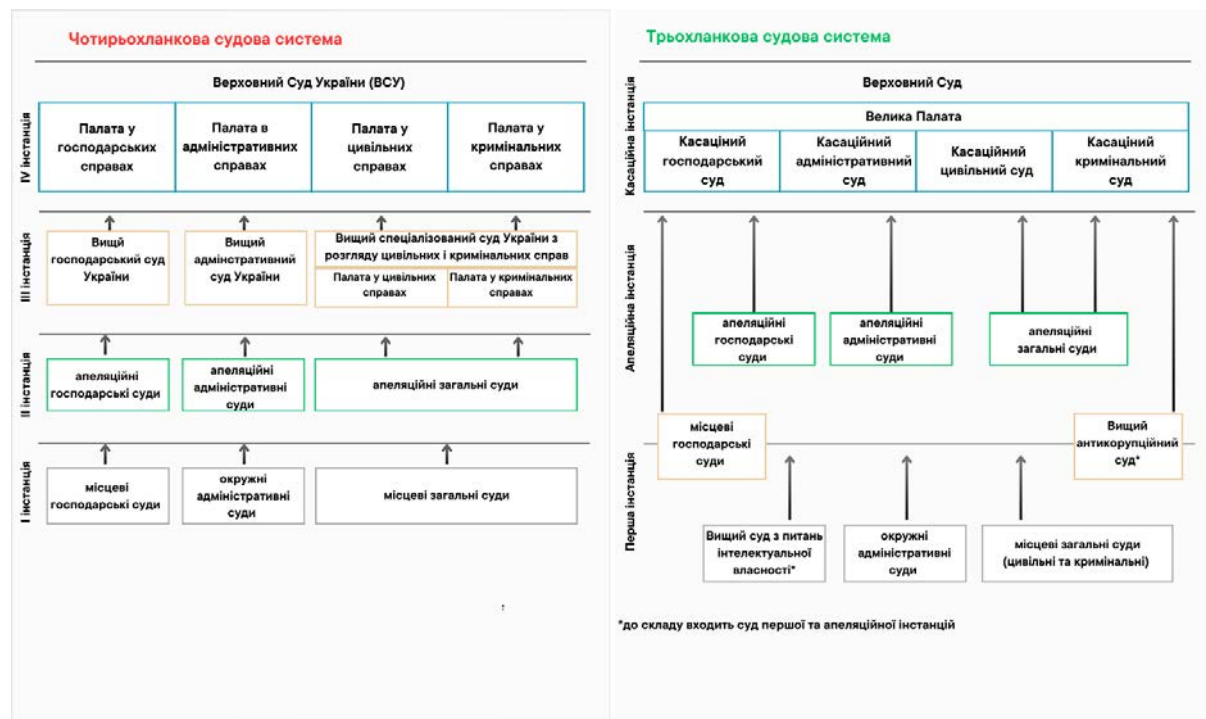
- Під час проведення дослідження увагу привернуло також питання, яке не є предметом цього дослідження. Це питання стосується ролі державних органів у господарських судових спорах, як у якості відповідачів, так і у якості третіх осіб, і подальше детальне вивчення цієї теми було би надзвичайно корисним.
- Загалом, незважаючи на прогрес, досягнутий в процесі проведення судової реформи в Україні, необхідна постійна пильність і подальше впровадження реформ для вирішення внутрішніх викликів, зменшення негативного впливу російської агресії та забезпечення ефективного функціонування судової системи України для реалізації принципу верховенства права, що сприятиме залученню іноземних інвестицій, а також буде корисним для громадян України загалом.
- Цей звіт підкреслює важливість удосконалення української системи вирішення спорів для створення інвестиційних можливостей. Він пропонує рішення, класифіковані за двома основними напрямками: удосконалення поточної практики («удосконалення рішень») і запровадження інноваційних моделей вирішення спорів («інноваційні ідеї»).
- Що стосується конкретних рішень, ми рекомендуємо посилити механізми вирішення спорів в Україні за допомогою низки заходів, серед яких удосконалення процесів арбітражу та медіації, вирішення проблем в українській судовій практиці та удосконалення судового процесу та механізму виконання судових/арбітражних рішень, зміцнення ефективності судів та проведення ретельного аналізу існуючого законодавства для визначення сфер, які потребують удосконалення.
- Що стосується інноваційних ідей, ми пропонуємо декілька альтернативних моделей для вирішення спорів. Вони включають створення Суду, як частини Київського фінансового центру, впровадження гібридної моделі міжнародного суду в рамках української судової системи, створення спеціалізованого господарського/інвестиційного суду в рамках існуючої української судової системи та створення Київського міжнародного арбітражного центру. Кожна з цих моделей спрямована на забезпечення дієвих та ефективних механізмів вирішення господарських спорів та залучення інвестицій в Україну.

Скорочення та аббревіатури

ВВП	Валовий внутрішній продукт
ВККС	Вища кваліфікаційна комісія суддів
ВРП	Вища рада правосуддя
ВС	Верховний Суд (діє з 2017)
ВСУ	Верховний Суд України (працював до 2017 року)
ВАКС	Вищий антикорупційний суд
ГРН	Українська гривня
ДВ	Державний виконавець
ДСА	Державна судова адміністрація
ЄС	Європейський Союз
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЛМАС	Лондонський міжнародний арбітражний суд
МККС	Міжнародний комерційний суд Сінгапуру
МФЦА	Міжнародний фінансовий центр «Астана»
МФЦД	Міжнародний фінансовий центр в Дубай
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
ПВ	Приватний виконавець
САП	Спеціальна антикорупційна прокуратура
ФУНТ	Британський фунт
BIICL	Британський інститут міжнародного та порівняльного права
CEDR	Центр ефективного вирішення спорів
FET	Чесне і справедливе ставлення (Fair and equitable treatment)
ICAC	Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України
ICC	Міжнародний комерційний суд
ISDS	Врегулювання спору між інвестором і державою (Investor-state dispute settlement)
LMAA	Лондонська асоціація морських арбітрів
SIFoCC	Постійно діючий міжнародний форум господарських судів (Standing International Forum of Commercial Courts)
USAID	Агентство США з міжнародного розвитку

I. Огляд української системи вирішення спорів

Після подій Революції Гідності у 2014 році Україна розпочала низку реформ у секторі правосуддя, головною метою яких були зміцнення верховенства права та підвищення незалежності, прозорості та ефективності судової системи. Ці реформи включали в себе зміни як до Конституції України (Конституції), так і до законодавства, що стосується судоустрою, створення нового Верховного Суду (ВС) у 2017 році, що супроводжувалося більш прозорим процесом відбору суддів та реформуванням судової системи з чотирьох ланок до трьох, як описано нижче.

У 2016 році після запровадження нової процедури перевірки та кваліфікації 1500 суддів звільнилися за власним бажанням, а ще 500 суддів були звільнені Вищою кваліфікаційною комісією суддів (ВККС).¹ Згідно нової процедури добору суддів, можливість участі у конкурсі на посаду судді отримали широке коло фахівців-юристів, а здійснення конкурсу проходило із запровадженням прозорого механізму відбору. У 2019 році був створений Вищий антикорупційний суд (ВАКС), відбір

¹ВККС є єдиною інституцією, уповноваженою відбирати нових суддів для заповнення численних вакансій в українських судах. Вища рада правосуддя (ВРП) є головним органом судового управління в Україні, який пропонує кандидатури суддів для призначення Президентом.

суддів до якого проходив за новою прозорою процедурою із залученням міжнародних експертів, що стало важливим кроком у розвитку системи судочинства в Україні.

У 2021 році указом Президента України було затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки.² У липні 2021 року були прийняті необхідні законодавчі зміни щодо відновлення діяльності ВККС та впровадження процедур перевірки ВРП за активної участі міжнародних експертів. Успішне відновлення діяльності цих інституцій у 2023 році відкрило шлях для відновлення основних функцій, зокрема відбору та оцінювання суддів.³ Крім того, у 2023 році було запроваджено конкурс для відбору суддів до Конституційного суду під наглядом Дорадчої групи експертів.⁴ У своєму звіті «Україна 2023» Європейська Комісія (ЄК) наголосила на необхідності розроблення та прийняття нової стратегії реформування системи правосуддя в прозорий та інклюзивний спосіб у відповідь на виклики та потреби воєнного часу.⁵

Українська судова система зазнала руйнівного впливу внаслідок російського повномасштабного вторгнення у 2022 році. Звіт ЄС-Україна щодо оцінки потреб у сфері відновлення та реконструкції відзначає значну шкоду, завдану судовій системі України, включаючи руйнування судових будівель із заподіяною шкодою на суму 107,6 млн євро та загальних збитків у розмірі на 225,9 млн євро. Військова агресія Росії проти України призвела до загибелі 12 працівників судів та знищення або пошкодження 124⁶ (із 777⁷) будівель судів станом на січень 2024 року. Система прокуратури також зазнала втрат: шість співробітників загинули, а численні будівлі постраждали. Авіаудари, перебої в електропостачанні та необхідність у внутрішньому переміщенні сторін судового процесу ще більше вплинули на здійснення правосуддя.⁸ Крім того, було зареєстровано понад 122 000 військових злочинів і пов'язаних із ними правопорушень, зокрема в районах активних бойових дій і на тимчасово окупованих територіях, що створило значне навантаження на систему кримінального правосуддя.⁹

Незважаючи на ці труднощі, українські суди, прокуратура та інші органи правосуддя продемонстрували стійкість, продовжуючи забезпечувати доступ до правосуддя та впроваджуючи судову реформу. Україною було оперативно вжито законодавчих, організаційних та технічних

---

²Хоча стратегія наголошувала на зміцненні прозорості, незалежності, доброчесності, ефективності та результативності судової системи, формальна оцінка щодо ступеня її реалізації ще не була проведена.

³План фінансування України на 2024-2027 рр., доступний за посиланням <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (Перевірено 24 березня 2024 р.).

⁴Там же.

⁵ План фінансування України на 2024-2027 рр., сторінка 66, доступний за посиланням <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (Перевірено 24 березня 2024 р.).

⁶ Офіційний веб-сайт Державної судової адміністрації за посиланням https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/analit_10_01_24.pdf (Перевірено 18 квітня 2024 р.).

⁷ Deutsche Welle, доступно за посиланням <https://www.dw.com/uk/yak-pratsiuije-sudova-systema-ukrainy-v-umovakh-viiny/a-61294651> (Перевірено 8 квітня 2024 р.).

⁸ Робочий документ Комісії ЄС, Звіт про Україну 2023, Повідомлення про політику розширення ЄС, сторінка 20, доступна за посиланням https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р.).

⁹ The Jerusalem Post, доступно за посиланням <https://www.jpost.com/breaking-news/article-788535> (Перевірено 26 березня 2024 р.).

заходів для адаптації роботи судів до умов воєнного стану, що забезпечило безперебійний доступ до правосуддя. Зокрема, було прийнято законодавство, яке дозволяє змінювати територіальну підсудність та переміщення судових справ, а також було затверджене положення про відрядження.¹⁰

Україна продовжує демонструвати свою рішучість стати членом Європейського Союзу (ЄС), на цьому шляху важливим є рішення ЄС відкрити переговори щодо вступу України у 2023 році.¹¹ Серед ключових завдань, спрямованих на виконання вимог членства в ЄС у сфері правосуддя, – завершення відбору суддів до Конституційного Суду, завершення відбору суддів на вакантні посади судах різних юрисдикцій, оцінювання (перевірка) діючих суддів, реалізація ефективних дисциплінарних проваджень проти суддів, заходи щодо подолання корупції в судах та заходи щодо перезавантаження системи електронного суду.¹² Серед ключових викликів, з якими стикається судова система, визначених у ході цього дослідження, є (без порядку пріоритетності):

- нестача суддів;
- надмірне навантаження на суддів;
- бюджетні обмеження;
- недостатня незалежність судової системи;
- випадки корупції;
- заблоковані дисциплінарні провадження щодо суддів;
- неефективне виконання судових рішень;
- неефективне виконання арбітражних рішень;
- повільний прогрес у цифровій трансформації судів.

Нестача суддів

При порівнянні загальної кількості вакантних посад із кількістю діючих суддів (станом на квітень 2024 р.),¹³ були визначені наступні відсоткові співвідношення.

	Всього суддівських посад	Призначені судді	Вакансії	% вакансій
Вищий антикорупційний суд	63	38	25	39,7%
Апеляційні суди	1,357	663	694	51,1%
Суди першої інстанції	5,038	3,537	1,501	29,8%

¹⁰ Робочий документ Комісії ЄС, Звіт про Україну 2023, Повідомлення про політику розширення ЄС, доступний за посиланням https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р.).

¹¹ Розширення сусідства ЄС: Україна, доступно за посиланням https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en (Перевірено 1 квітня 2024 р.).

¹² Робочий документ Комісії ЄС, Звіт про Україну 2023, Повідомлення про політику розширення ЄС, доступний за посиланням https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р.).

¹³ Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, доступно за посиланням <https://vkksu.gov.ua/oblik> (Перевірено 24 березня 2024 р.).

Надмірне навантаження на суддів

Нестача суддів загострює ще одну актуальну проблему – надмірне навантаження на суддів. У 2021 році середнє навантаження на одного суддю в місцевих господарських судах становило 481 справу на рік, що є збільшенням порівняно з 425 справами, зафіксованими у 2020 році. Найвище середнє навантаження зафіксовано в господарських судах Київської та Закарпатської областей: 714 та 720 справ відповідно на рік для одного судді.¹⁴

У 2022 році спостерігалось помітне зниження кількості справ, що є наслідком повномасштабного вторгнення. Незважаючи на виклики, що виникли під час війни, більшість судів змогли зберегти свою функціональність та продовжували здійснювати правосуддя. Місцеві господарські суди розглянули загалом приблизно 67,8 тис. позовів і вирішили приблизно 59,2 тис. справ. У свою чергу, надійшло близько 29,8 тис. апеляційних скарг та було розглянуто близько 30,1 тис. апеляційний скарг.¹⁵ За цей же період Касаційний господарський суд отримав 8 746 заяв і вирішив 7 197 справ.¹⁶

У 2023 році кількість справ значно зросла, майже досягнувши рівня до вторгнення. Так, місцеві господарські суди розглянули приблизно 82,3 тис. справ, що на 39% більше, ніж у 2022 році.¹⁷ Загалом за перше півріччя 2023 року середнє навантаження на одного суддю районного господарського суду становило 321 справу, що перебуває у провадженні.¹⁸ Окружні господарські суди в Україні, як правило, вирішують спори протягом шести місяців, а судді зазвичай розглядають від 300 до 700 справ на рік. Таким чином, маючи приблизно 250 робочих днів на рік судді можуть виділити лише від двох до восьми робочих годин на кожну справу для виконання процесуальних вимог і винесення рішень, що, очевидно, є надмірним навантаженням.

Бюджетні обмеження

Наведені показники нижче демонструють, що загальні витрати на українську судову систему з 2015 по 2021 роки помітно зросли.¹⁹

---

¹⁴ Офіційний сайт Верховного Суду України, Статистика за 2021 рік, сторінка 9, доступно за посиланням https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/2021_analiz_KGS.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

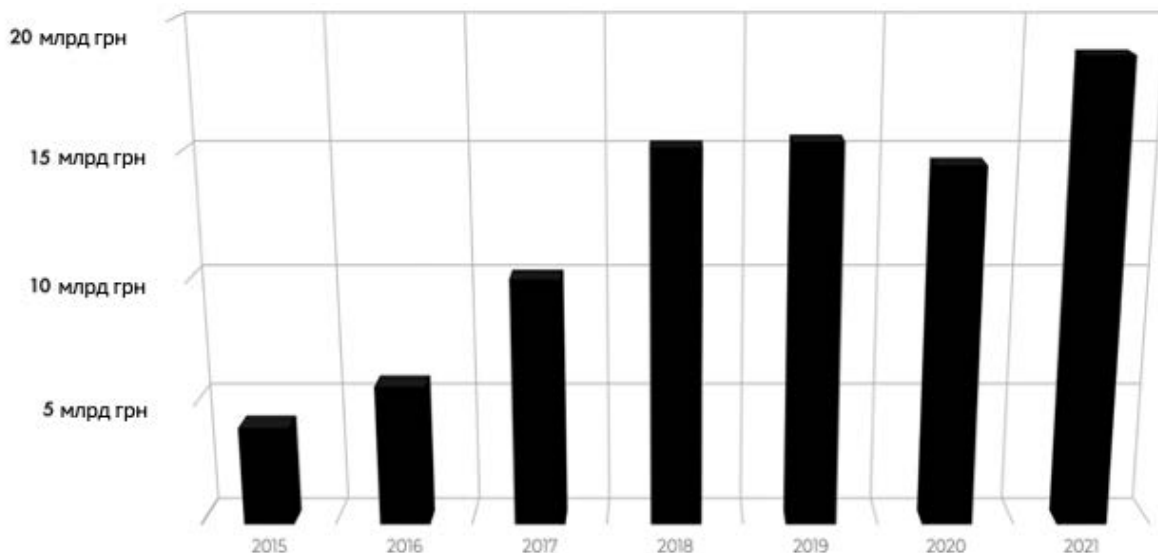
¹⁵ Офіційний сайт Верховного Суду України, Статистика за 2022 рік, сторінка 5, доступно за посиланням https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_Stan_prav_KGS_2022.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

¹⁶ Офіційний сайт Верховного Суду України, Статистика за перше півріччя 2023 року, сторінка 4, доступно за посиланням https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/1_Zvit_1_VS_2022.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

¹⁷ Офіційний сайт Верховного Суду України, Статистика за 2022 рік, сторінка 6, доступ за посиланням https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_KGS_pravosud_2023.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

¹⁸ Офіційний сайт Верховного Суду України, Статистика за 2022 рік, сторінка 5, доступно за посиланням https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_statistika_KGS_1_pivr_2023.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

¹⁹ Закони України про Державний бюджет на 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 роки.

Бюджет судів на 2022 рік мав заплановані видатки в розмірі 19 млрд грн (еквівалент приблизно 380 млн фунтів стерлінгів); це включало суди першої інстанції та апеляційні суди. Однак, через повномасштабне вторгнення, в підсумку було виділено лише 16,9 млрд грн (еквівалент приблизно 338 млн фунтів стерлінгів). Ця сума задовольняє лише 65% від реальних потреб (26 млрд грн або приблизно 521 млн фунтів стерлінгів) для судів першої та апеляційної інстанцій, за підрахунками Державної судової адміністрації (ДСА).²⁰

У 2023 році ДСА, як головному розпоряднику бюджетних коштів судів, було виділено бюджетних асигнувань на суму 17,3 млрд грн (еквівалент приблизно 346 млн фунтів стерлінгів).²¹ Це означає збільшення на 407 мільйонів гривень (еквівалент приблизно 8,1 мільйонів фунтів стерлінгів) порівняно з кінцем 2022 року. Однак фінансування все ще не досягає необхідного рівня.

Проблема полягає в тому, що 90% загальних фінансових ресурсів спрямовується на оплату праці,²² таким чином, на інші видатки, зокрема на розвиток системи правосуддя, залишається лише 10%.

Мінімальна винагорода суддів визначається законом і може бути збільшена з урахуванням різних факторів.²³ Заробітна плата (винагорода) суддів може відрізнятись в залежності від ланки судової системи, в якій вони працюють, наприклад у судах першої інстанції, апеляційної чи касаційної

²⁰ Офіційний звіт Державної судової адміністрації України за 2022 рік, доступно за посиланням [https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/ZVIT_DSA_UKRAYNA_2022_compressed%20\(1\)_compressed_compressed.pdf](https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/ZVIT_DSA_UKRAYNA_2022_compressed%20(1)_compressed_compressed.pdf) (Перевірено 24 березня 2024 р).

²¹ Державна судова адміністрація України, доступно за посиланням <https://court.gov.ua/press/general/1352560> (Перевірено 24 березня 2024 р).

²² Вища рада правосуддя України, Звіт про незалежність судочинства у 2022 році, доступно за посиланням https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

²³ Такі як досвід роботи, адміністративна посада в суді та вчений ступінь.

інстанцій. Таким чином, навіть в одному регіоні можуть бути розбіжності в зарплатах, як наведено в таблиці нижче.

	Грн	Фунтів стерлінгів (приблизно)
Мінімальний місячний розмір винагороди судді господарського суду першої інстанції	63 060 ²⁴	1 250
Мінімальний місячний розмір винагороди судді апеляційного господарського суду	105 100 ²⁵	2 100
Мінімальний місячний розмір винагороди судді касаційного господарського суду (Верховного Суду)	157 650 ²⁶	3 150

Працівники судового апарату отримують значно нижчу винагороду, ніж судді, що має негативний вплив на якість правосуддя. Перегляд бюджетних видатків судів висвітлив проблему недостатньої оплати праці працівників суду, яка часто не відповідає встановленим законодавством вимогам.²⁷

Судовий персонал, як правило, включає помічників суддів, спеціалістів (консультантів) та секретарів судових засідань. У 2023 році середньомісячна заробітна плата секретарів окружних загальних судів становила 13 563 грн (приблизно 271 фунт стерлінгів).²⁸ Так само в інших місцевих судах (включаючи адміністративні та господарські суди) середня місячна зарплата секретарів судів у 2023 році становила 15 152 грн (приблизно 303 фунти стерлінгів).²⁹ Середня місячна заробітна плата секретарів судів апеляційних судів становила 15 256 грн (приблизно 305 фунтів стерлінгів).³⁰ Крім того, Рада Європи рекомендувала суттєво підвищити зарплати помічникам суддів в Україні.³¹ Отже, хоча зарплати суддів є високими порівняно з іншими зарплатами в державному секторі в Україні,³² зарплата працівників судового апарату є значно нижчою, ніж зарплати суддів.

²⁴ З 1 січня 2024 року мінімальна заробітна плата суддів судів першої інстанції встановлюється у розмірі 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. З цієї ж дати один прожитковий мінімум дорівнює 2,102 гривні.

²⁵ З 1 січня 2024 року мінімальна заробітна плата суддів апеляційного суду встановлюється у розмірі 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. З цієї ж дати один прожитковий мінімум дорівнює 2,102 гривні.

²⁶ З 1 січня 2024 року мінімальна заробітна плата суддів Верховного суду встановлюється у розмірі 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. З цієї ж дати один прожитковий мінімум дорівнює 2,102 гривні.

²⁷ Офіційний веб-сайт Вищої ради правосуддя, доступний за посиланням: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-zvernulasya-do-kmu-ta-minfinu-shchodo-nalezhnogo-finansuvannya-sudovoyi-vlady> (Перевірено 1 квітня 2024 р.).

²⁸ Інформація про середню заробітну плату та стимулюючих виплат працівників апаратів судів та установ за 2023 рік (укр), доступно за посиланням <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1551736/> (Перевірено 31 березня 2024 р.).

²⁹ Там же.

³⁰ Там же.

³¹ Проект Ради Європи «Підтримка судових інституцій і процесів для посилення доступу до правосуддя в Україні», Аналіз законодавства України щодо статусу помічників суддів та його відповідності стандартам і рекомендаціям Ради Європи, 24, доступний за посиланням <https://rm.coe.int/analysis-of-the-ukrainian-regulatory-framework-regarding-the-status-uk/1680a77d67> (Перевірено 8 квітня 2024 р.).

³² Середня місячна зарплата вчителів і поліції в Україні становить 17 400 грн (приблизно 348 фунтів стерлінгів) і 18 600-25 000 грн (приблизно 372-500 фунтів стерлінгів) відповідно (див. сайт Кабінету Міністрів України, доступний за посиланням <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-u-2024-rotsi-zrostut-vydatky-na->

Недостатня незалежність суддів

Недостатнє забезпечення незалежності судової гілки влади продовжує викликати серйозне занепокоєння щодо українських судів. Проблема забезпечення внутрішньої та зовнішньої незалежності судової влади була висвітлена Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Агрокомплекс проти України» (2011). Справа стосувалася провадження у справі про банкрутство, ініційованого приватною компанією (Агрокомплекс) проти найбільшого нафтопереробного заводу України (ЛИНОС) для стягнення непогашеної заборгованості. «Агрокомплекс» скаржився, серед іншого, на несправедливість провадження у справі про банкрутство, стверджуючи, що суди не були незалежними та неупередженими, а також що органи державної влади були сильно зацікавлені в результаті справи, зважаючи на сильний політичний тиск пов'язаний з цією справою. ЄСПЛ постановив, що втручання державних службовців у судове провадження та вказівка, яка була надана головному суддею своїм двом заступникам щодо перегляду раніше винесеного рішення, порушили принцип незалежності суду.³³

Також було винесено рішення ЄСПЛ у справі судді ВСУ, звільненого у травні 2010 року за звинуваченням у порушенні присяги. ЄСПЛ постановив поновити суддю на посаді та вимагав внести зміни до законодавчої бази для забезпечення незалежності судової влади.³⁴

Після судової реформи 2016 року процес призначення суддів в Україні зазнав суттєвих позитивних змін. Однією з помітних змін є скасування попереднього п'ятирічного випробувального терміну для суддів. Крім того, скасовано участь Верховної Ради України в процесі призначення суддів. Натомість, тепер судді відбираються шляхом відкритого та прозорого конкурсу, який контролює ВКС. Судді призначаються Президентом України за поданням ВРП.

Як зазначено у Звіті «Про розширення ЄС Україна-2023», незважаючи на правові та інституційні гарантії, все ще існують ризики неправомірного внутрішнього та зовнішнього втручання в роботу судової системи та прокуратури, тому відповідні інституції і надалі мають докладати зусиль для ефективного зменшення таких ризиків.³⁵

Випадки корупції

Україною було докладено значних зусиль для розбудови антикорупційної інфраструктури, включаючи створення ВАСУ. Наступні випадки, пов'язані з корупцією в судах, викликали значне громадське обговорення.

Одна з відомих справ, яка набула широкого розголосу, стосувалася затримання голови ВС Всеволода Князева за звинуваченням у корупції, а саме, у зв'язку із підозрою в отриманні хабаря в розмірі 2,7 мільйона доларів США. Ці звинувачення були висунуті провідними антикорупційними

[sotsialnu-sferu-medycynu-ta-osvitu](https://my.patrolpolice.gov.ua/conditions/) та офіційний сайт Національної поліції України за посиланням <https://my.patrolpolice.gov.ua/conditions/> (Перевірено 31 березня 2024 р).

³³ Агрокомплекс проти України, № 23465/03, 6 жовтня 2011 р.

³⁴ Олександр Волков проти України, № 21722/11, 9 січня 2013 р.

³⁵ Робочий документ Комісії ЄС, Звіт про Україну 2023, Повідомлення про політику розширення ЄС, доступний за посиланням https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р).

органами України – Спеціальною антикорупційною прокуратурою (САП) та Національним антикорупційним бюро України (НАБУ).³⁶

Інша справа стосувалася аудіозаписів, оприлюднених НАБУ протягом 2019 - 2021 років, на яких голова Окружного адміністративного суду Києва Павло Вовк обговорював численні корупційні домовленості та видавав незаконні накази.³⁷ У грудні 2022 року Верховна Рада ухвалила закон про ліквідацію Окружного адміністративного суду Києва.³⁸ Одним із ключових завдань поточної судової реформи є створення нового суду для розгляду адміністративних справ за участю центральних органів влади. Ця вимога також міститься в Плані ЄС щодо фінансування України на 2024-2027 роки.³⁹

У листопаді 2023 року НАБУ та САП заявили про відкриття справи щодо отримання чотирма суддями Апеляційного суду Києва неправомірної вигоди у розмірі 35 000 доларів за скасування арешту літаків. У грудні 2023 року ВРП санкціонувала затримання цих суддів.⁴⁰ Кількість розслідувань, пов'язаних із корупцією в судовій системі з одного боку свідчить про ефективність антикорупційної інфраструктури, а з іншого – підкреслює наявність і масштаби корупції, яка охоплює широкий спектр судів, у тому числі найвищої ланки.

Заблоковані дисциплінарні провадження проти суддів

Станом на 1 листопада 2023 року кількість нерозглянутих скарг щодо дисциплінарних проступків суддів сягнула 12 241.⁴¹ Це створило серйозну загрозу для забезпечення доброчесності суддів.

Така затримка була пов'язана з тим, що в серпні 2021 року ВРП припинила свої конституційні функції, утримавшись від розгляду скарг щодо дисциплінарних проступків суддів. Це було наслідком прийняття нового закону, який запровадив роль спеціальних дисциплінарних інспекторів, яким було доручено (серед інших обов'язків) проводити попереднє розслідування щодо таких скарг. Незважаючи на введення інституту таких інспекторів, спеціальний закон, який мав би регулювати їхню діяльність, не був прийнятим до 2023 року.

У серпні та вересні 2023 року було прийнято два закони щодо відновлення дисциплінарних проваджень щодо суддів (у відповідних випадках) та створення незалежної служби дисциплінарних інспекторів ВРП. У грудні 2023 року ВРП оголосила конкурс на посади керівника служби дисциплінарних інспекторів, його заступника та дисциплінарних інспекторів служби дисциплінарних інспекторів ВРП. У лютому 2024 року завершився період подачі заявок, було

³⁶ Atlantic Council, доступно за посиланням <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-fight-against-courtroom-corruption-continues-in-wartime-ukraine/> (Перевірено 26 березня 2024 р).

³⁷ The Kyiv Independent, доступно за посиланням <https://kyivindependent.com/us-sanctions-ukraines-most-notorious-judge-charged-with-corruption/> (Перевірено 26 березня 2024 р).

³⁸ План фінансування України на 2024-2027 рр., доступно за посиланням <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (Перевірено 26 березня 2024 р).

³⁹ Там же.

⁴⁰ Transparency International Ukraine, доступно за посиланням <https://ti-ukraine.org/uk/news/catching-kyiv-court-of-appeal-judges-with-a-bribe/> (Перевірено 26 березня 2024 р).

⁴¹ Прес-реліз Вищої ради правосуддя України доступний за посиланням <https://hcj.gov.ua/news/informaciya-shchodo-priorytetnosti-dyscyplinarnyh-provadjzen> (Перевірено 24 березня 2024 р).

отримано 539 заявок від 415 кандидатів (деякі кандидати подали заявки на кілька посад).⁴² Наразі триває процедура відбору кандидатів на 24 вакантні посади дисциплінарних інспекторів.

Неефективне виконання судових рішень

Значне занепокоєння викликає систематичне невиконання судових рішень: проблема, яка існувала як до, так і після повномасштабного вторгнення. Ця проблема є досить гострою та потребує негайної уваги. Загальна сума несплачених внутрішніх боргів за рішеннями судів в Україні перевищила чверть валового внутрішнього продукту (ВВП) країни у 2018 році, що підкреслює серйозність проблеми та її суттєві наслідки як для економічної стабільності, так і для верховенства права.⁴³

Одним із важливих факторів, що сприяє цій ситуації, є обмежена здатність кредиторів ефективно захищати свої вимоги до державних підприємств. Ця проблема частково зумовлена спеціальними законодавчими положеннями, відомими як «режим мораторію», які фактично перешкоджають виконанню судових рішень і відкриттю справ про банкрутство державних підприємств.

У 2017 році в Україні почали працювати приватні виконавці (ПВ), згідно із законодавством, прийнятим у 2016 році. ПВ мають ліцензію на виконання судових рішень та є подібними до державних виконавців (ДВ). Вони мають повноваження здійснювати виконавчі дії, такі як арешт майна або стягнення боргів за рішенням суду. Діючи незалежно від системи державної виконавчої служби, ПВ керуються особистими інтересами та ініціативами; їхні дії перебувають під пильним контролем Міністерства юстиції для забезпечення відповідальності. ПВ працюють на основі винагороди за послуги, зазвичай стягуючи 10% від суми стягненого боргу або майна. Серед викликів, з якими стикаються ПВ, є конкуренція з ДВ, забезпечення відповідності правовим та етичним стандартам, управління своєю бізнес-діяльністю, а також неможливість виконати судові рішення, які були винесені проти державних органів/державних підприємств. Наразі в Україні функціонує 260 ПВ, які демонструють більш ефективну роботу щодо стягнення заборгованості порівняно з ДВ. У 2022 році через війну кількість виконавчих проваджень суттєво скоротилася – з 4,1 млн до 1,7 млн.⁴⁴

Неефективне виконання арбітражних рішень

З 1961 року Україна є учасником Нью-Йоркської конвенції 1958 року, яка регулює визнання та виконання іноземних арбітражних рішень. У 2017 році Україна впровадила суттєві реформи свого процесуального законодавства, що регулює визнання та виконання арбітражних рішень. З метою

⁴² Вища рада правосуддя України, Доповідь щодо Незалежності судової влади у 2022 році, доступно за посиланням

https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezlezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р.). План фінансування України на 2024-2027 рр., доступний за посиланням <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (Перевірено 24 березня 2024 року).

⁴³ Сер Роберт Бакленд, Ілля Черногоренко, «Європейська конвенція з прав людини залишається маяком для людей України та Європи» (4 квітня 2023 р.) The Times, доступно за посиланням <https://www.thetimes.co.uk/article/the-echr-remains-a-beacon-for-the-people-of-ukraine-and-europe-dx06s5pxr> (Перевірено 24 березня 2024 р.).

⁴⁴ Робочий документ Комісії ЄС, Звіт про Україну 2023, сторінка 28, Повідомлення про політику розширення ЄС, доступно за посиланням https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (Перевірено 24 березня 2024 р.).

спрощення процесів Україна запровадила дворівневу систему перегляду арбітражних рішень, а також уточнила повноваження судів щодо забезпечення позову та забезпечення доказів. Усі справи, які стосуються визнання арбітражних рішень в Україні, наразі розглядаються Київським апеляційним судом, а апеляційні скарги направляються до ВС. На будь-якому етапі позивач може звернутися до суду з проханням забезпечити його позов, наприклад, шляхом арешту активів або коштів боржника. Однак, незважаючи на ці реформи, є суттєві складнощі. Зокрема, певні категорії арбітражних рішень не можуть бути виконані більш ефективними ПВ, оскільки деякі справи знаходяться під виключною юрисдикцією ДВ. Крім того, затримки із вжиттям заходів забезпечення позову та вимоги судів щодо високого рівня доказування для демонстрації ймовірності збитків також можуть ускладнювати виконання арбітражних рішень.

Інвестиційний арбітраж є ключовим механізмом для вирішення спорів, пов'язаних з інвестиціями в країні. Україна є учасником значної кількості угод про захист інвестицій, включаючи двосторонні інвестиційні угоди (ДІУ) та Договір до Енергетичної хартії (ДЕХ). Крім того, членство України у Вашингтонській конвенції 1965 року полегшує виконання арбітражних рішень щодо інвестиційних договорів, підвищуючи ефективність інвестиційного арбітражу в країнах, які є членами Конвенції. Багато з ДІУ, які підписала Україна, були укладені протягом 1990-х і на початку 2000-х років (після здобуття Україною незалежності), надаючи важливий правовий захист для інвестицій і, зазвичай, включаючи положення щодо врегулювання спорів між інвестором і державою (ISDS).

Україна була залучена в численні справи за процедурою ISDS, де іноземні інвестори подали проти країни щонайменше 31 позов на основі угод про захист інвестицій. Ці спори часто стосуються великих енергетичних і проєктів та проєктів щодо природних ресурсів на території України. Положення інвестиційних договорів, як правило, вимагають від України забезпечення справедливого та рівноправного ставлення по відношенню до інвесторів (FET). Однак тлумачення таких положень FET різняться між арбітражними судами, що призводить до неоднозначності та збільшення судових витрат. Деякі арбітражні суди застосовують широке тлумачення положень FET, що спонукає уряди приймати більш точні або обмежувальні підходи під час проведення переговорів щодо укладання двосторонніх угод.

Виконання рішень, винесених Міжнародним центром з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID), здійснюється автоматично відповідно до Вашингтонської конвенції. Однак, коли Україна виступає відповідачем у таких спорах, основним засобом виконання цих рішень є бюджетні програми. Зокрема, одна з таких програм передбачає відшкодування збитків, завданих неправомірними діями державних органів. На додаток, Міністерство юстиції України відповідає за програму, в рамках якої виділяються кошти на виконання рішень проти України. Однак ця програма має обмежене фінансування - так, наприклад, на виконання всіх іноземних судових рішень, винесених у 2021 році, було виділено лише 577 мільйонів гривень (приблизно 10,5 мільйонів фунтів стерлінгів).

Повільний прогрес у цифровій трансформації судів

ДСА відіграє вирішальну роль в регулюванні та забезпеченні діяльності судової системи в Україні. ДСА контролює Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (UJITS), яка оптимізує електронне діловодство та обмін документами між судами та державними органами. Однак бюджетні обмеження перешкоджали розвитку підсистем UJITS з 2020 по 2023 рік, що призвело до застаріння цифрової інфраструктури. Хоча такі ініціативи, як мобільний додаток підсистеми електронного суду та відеоконференції, були впроваджені, останній аудит виявив ряд невідповідностей в системі електронного судочинства.

Для вирішення цієї проблеми у 2023 році був проведений незалежний IT-аудит за підтримки ЄС та USAID, спрямований на модернізацію обладнання, програмного забезпечення та інфраструктури. Україна має вжити термінових заходів для забезпечення справедливого доступу до правосуддя в умовах цифрового прогресу.⁴⁵

У жовтні 2023 року було запроваджено обов'язкову реєстрацію сторін у судових справах в електронних кабінетах, створених на платформі UJITS (за винятком фізичних осіб і приватних компаній). Невикористання цих облікових записів може призвести до юридичних санкцій, що підкреслює зростаючу важливість системи електронного судочинства.

Інші виклики щодо забезпечення верховенства права в Україні

У ширшому контексті система вирішення спорів в Україні є лише однією складовою із численних викликів, що створюють перешкоди для інвесторів. Серед цих викликів можна виділити недоліки нормативно-правової бази, складність податкового режиму та відмінності в оцінці ризиків щодо інвестицій в Україну між іноземними інвесторами, які працюють в Україні і тими, що спостерігають з-за кордону. Крім того, хоча деякі існуючі іноземні інвестори вкладають значні суми, інвестиції нових інвесторів обмежені. Окрім цього, запровадження Україною валютного контролю під час війни та режиму фіксованого обмінного курсу спричинили додаткові складнощі.⁴⁶ Тимчасове введення мораторію на додаткові перевірки бізнесу в поєднанні з різними поточними кримінальними розслідуваннями негативно впливають на інвестиційний клімат. Існує потреба у належному вирішенні спорів за участю органів державної влади або щодо неправомірного втручання держави. Хоча це питання виходить за рамки даного дослідження, ми рекомендуємо окремо дослідити це питання.

Виклики, викладені в Розділі II цього звіту, надають важливий контекст для розуміння поточного стану системи вирішення спорів в Україні, зокрема щодо спорів, пов'язаних з інвестиціями. Цей аналіз ґрунтується на інформації, отриманій з відкритих джерел. Цей звіт надає поглиблений аналіз, використовуючи результати опитувань та інтерв'ю, проведених BIIICL, висвітлюючи таким чином нові висновки та пропозиції, які раніше не були опубліковані. Розділ II досліджує ці висновки.

---

⁴⁵ План фінансування України на 2024-2027 рр., доступний за посиланням <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (Перевірено 26 березня 2024 р).

⁴⁶ Державний департамент США, Заяви про інвестиційний клімат за 2023 рік: Україна, доступно за посиланням <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/ukraine/> (Перевірено 26 березня 2024 р).

II. Інтерв'ю та опитування: погляд бізнесу та представників судової системи

Інтерв'ю та опитування проводилися серед представників бізнесу та представників судової системи з 8 лютого по 15 березня 2024 року. У них прийняли участь 25 учасників, які є представниками українського та міжнародного бізнесу або є їх юридичними радниками, а також 28 представників судової системи в Україні. Враховуючи відносно обмежену кількість респондентів, результати опитування слід розглядати як якісну збірку обґрунтованих поглядів та узагальнених думок групи ключових зацікавлених сторін, а не як комплексний статистичний огляд.

Погляд бізнесу

Профіль респондентів

Серед респондентів 64% були представниками бізнесу, які активно займаються підприємницькою діяльністю в Україні, тоді як 36% були консультантами бізнесу, такими як юристи та бухгалтери. 68% респондентів мали мажоритарний пакет акцій українського підприємства, а 76% вели підприємницьку діяльність в Україні більше, ніж 10 років. Опитування охоплює різноманітні сектори, які наведено нижче:

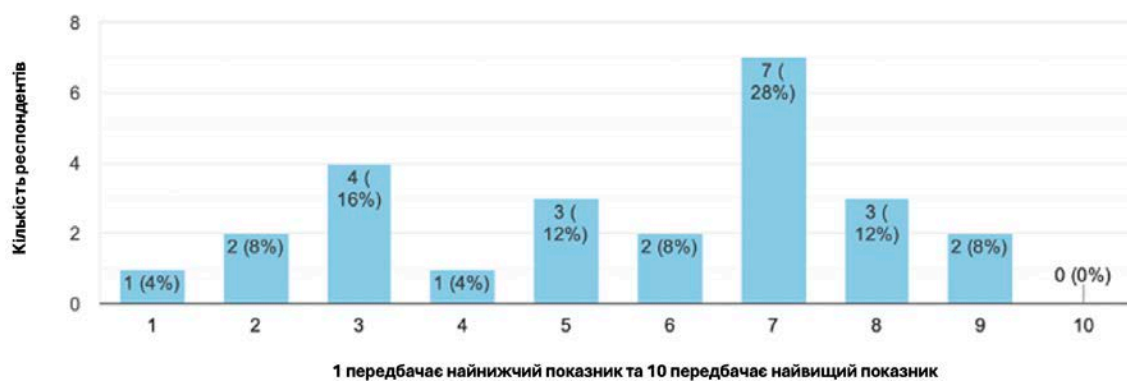
Фактори, що перешкоджають інвестиційній привабливості України

Як показали результати опитування, низка факторів є стримуючими факторами для інвестицій в Україну. За шкалою від 1 до 10 балів (де 1 – найнижча оцінка, а 10 – найвища) безпека фізичної інфраструктури в Україні є серйозною проблемою, яку більшість респондентів оцінили від 8 до 10 балів. Так само, корупція вважається серйозною проблемою, більшість респондентів оцінили рівень корупції в 7 або 8 балів. Крім того, ефективність правоохоронних органів має одне із пріоритетних значень: 60% респондентів оцінили ефективність правоохоронних органів від 7 до 9 балів. Ефективність державних органів сприймається як менш значуща проблема, причому більшість респондентів оцінили ефективність державних органів від 5 до 7 балів. Крім того, було підкреслено

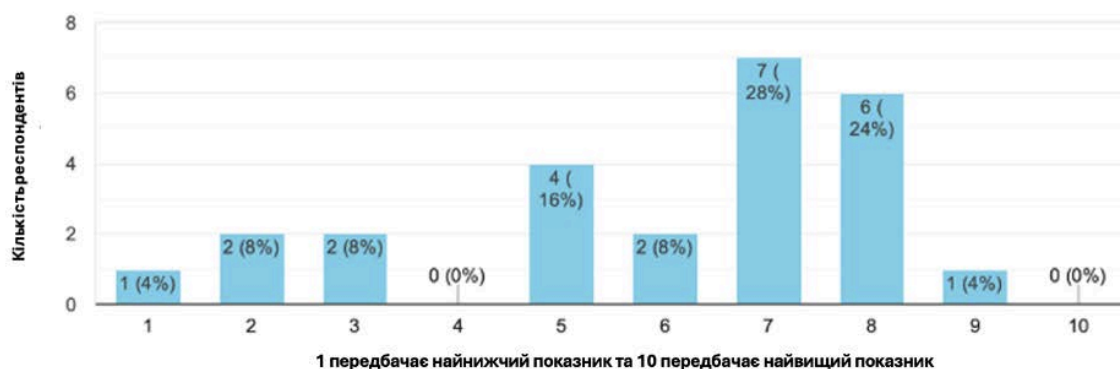
недоліки нормативно-правової бази: 20% респондентів оцінили стан нормативно-правової бази у 8 балів.

Ефективність вирішення спорів

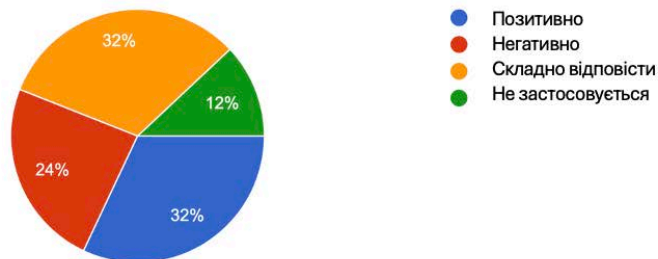
Ефективність, справедливість, швидкість і вартість вирішення інвестиційних/господарських спорів в Україні господарськими судами респонденти оцінили наступним чином.

За тією ж шкалою респонденти оцінили ефективність, справедливість, швидкість і вартість системи арбітражу в Україні (через місцеве законодавство та Міжнародний комерційний арбітражний суд України (ICAC)) з точки зору вирішення комерційних/інвестиційних спорів в Україні.

88% респондентів брали участь у судових та/або арбітражних спорах в Україні та оцінили свій досвід наступним чином.

Респонденти, які висловлювалися про свій негативний досвід, вказували на суттєві перешкоди у питанні вирішення спорів в Україні. Основні занепокоєння стосувалися рівня незалежності та неупередженості судів, на додаток до ризиків, пов'язаних з корупцією та політичним втручанням. Недостатній рівень довіри до правової системи та сумніви щодо ефективності законодавства ще більше ускладнюють ці проблеми. Багато хто віддає перевагу міжнародному арбітражу в порівнянні з національними судами у зв'язку з переконанням в тому, що національні суди є неефективними. В порівнянні з іншими юрисдикціями, система вирішення спорів в Україні має відмінності в процесі, ефективності та надійності. Загалом, правова система України, хоча й пропонує переваги, зокрема щодо швидкості та відносно низьких судових зборів, стикається з такими системними проблемами, як бюрократичні перешкоди та корупційні ризики, які підривають довіру інвесторів та впливають на їх впевненість щодо можливості ефективного вирішення спорів.

На запитання щодо способу вирішення спору, якому вони віддають перевагу, лише 12% респондентів обрали господарський суд в Україні. Більшість надавали перевагу іноземним судам та іноземному праву (20%), іноземному арбітражу та іноземному законодавству (24%) або іноземному арбітражу і українському законодавству (16%).

Крім того, відповіді демонструють явну перевагу іноземного права, зокрема англійського, у врегулюванні спорів. Англійському праву віддають перевагу через його передбачуваність, гнучкість та очікувану справедливість, при цьому багато хто вказує на експертність англійських юристів і розвинену судову систему в Англії як фактори впливу. Згадується також право Франції та США, але домінуючим є англійське право через його широке визнання та високий стандарт, зокрема у сфері фінансів, ринків капіталу та угод зі злиття та поглинання (M&A).

Виконання судових та арбітражних рішень

Більшість з опитаних респондентів мали попередній досвід виконання рішення національних судів та/або арбітражних рішень в Україні, з них 60% респондентів повідомили про успішне виконання, в той час як 16% респондентів зіткнулися з труднощами.

Крім того, на питання про ефективність заходів примусового виконання, які застосовуються в Україні, відповіді були наступними.

Для того, щоб виконати арбітражне рішення, український суд має попередньо визнати його та надати дозвіл на виконання. На запитання щодо ефективності існуючого процесу визнання арбітражних рішень, були отримані наступні відповіді.

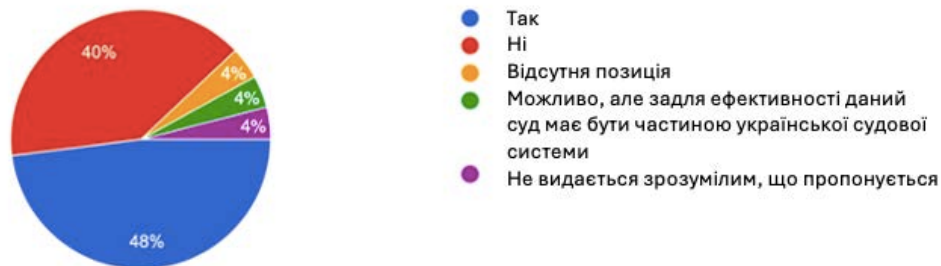
Відповіді свідчать про неоднозначний досвід щодо визнання та виконання іноземних арбітражних та судових рішень в Україні. Деякі респонденти висловили задоволення процесом, вказуючи на його покращення, зокрема, на концентрацію виконавчих проваджень в одному суді та внесення змін до процесуального законодавства. Інші респонденти відзначили існуючі проблеми, такі як тривалі процедури та формальний підхід судів.

Загалом, респонденти визнають, що українські суди зробили крок вперед у напрямку відповідності міжнародним стандартам, продемонструвавши добре розуміння міжнародного комерційного арбітражу.

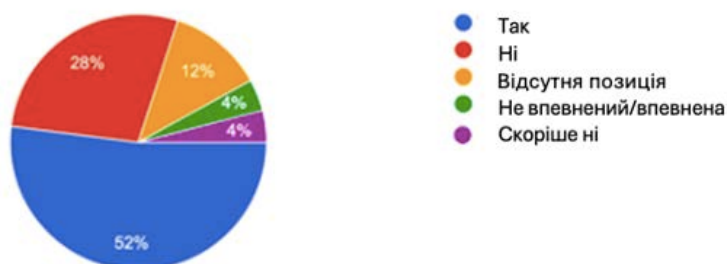
Потреба у створенні спеціалізованого суду

Респондентів запитали, чи вважають вони за необхідне створити в Україні новий окремий спеціалізований суд для розгляду міжнародних та господарських судових спорів, і чи підвищить ця ініціатива їхню довіру до інвестицій або ведення бізнесу в Україні.

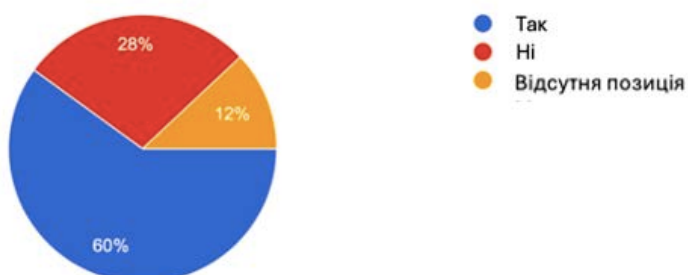
Майже половина респондентів надала ствердну відповідь, хоча значна частина відповіла негативно.

На питання, чи створення незалежного міжнародного комерційного фінансового центру в Україні, подібного до Міжнародного фінансового центру в Дубай (МФЦД) або Міжнародного фінансового центру «Астана» (МФЦА) збільшило б довіру до інвестицій чи ведення бізнесу з Україною респонденти відповіли наступним чином:

60% респондентів погодилися, що у разі створення спеціалізованого інвестиційного суду було б доречно надати такому суду повноваження розглядати справи за участі регуляторних органів та інших державних і муніципальних органів, які можуть вплинути на права інвесторів.

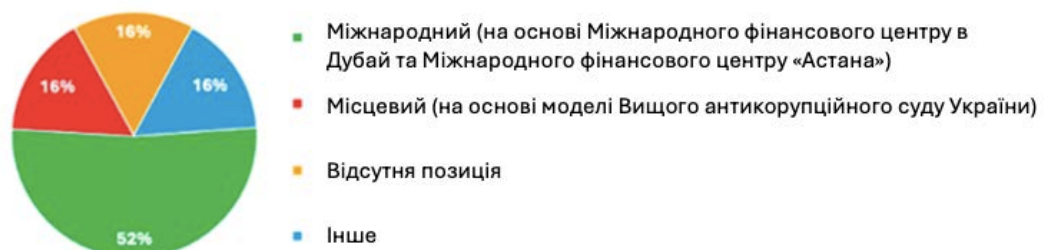
Крім того, 88% респондентів погодилися з тим, що Україна повинна вжити заходів для посилення та спрощення виконання внутрішніх і міжнародних арбітражних рішень для того, щоб підвищити довіру до інвестицій в Україну або ведення бізнесу з Україною.

У коментарях респонденти висловлювали різні точки зору щодо вдосконалення правової інфраструктури України для розгляду міжнародних комерційних та інвестиційних спорів. У той час як одні респонденти наголошували на важливості визнання іноземних арбітражних рішень і створенні спеціалізованих судів, інші надавали перевагу боротьбі з корупцією в існуючих судових системах і покращенню підготовки суддів. Також були висловлені різні думки щодо ролі міжнародних фінансових центрів та необхідності конкретних юрисдикційних удосконалень. Проте існує консенсус щодо заходів, спрямованих на зміцнення потенціалу і можливостей існуючих судів, одночасно із протидією корупційним ризикам та підвищенням кваліфікації суддів.

Особливості інвестиційного суду

Більше половини респондентів (52%) надають перевагу спеціалізованому міжнародному інвестиційному суду, тоді як лише 16% надають перевагу суто внутрішньому інвестиційному суду.

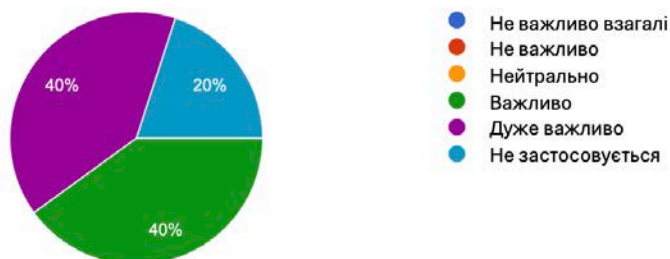

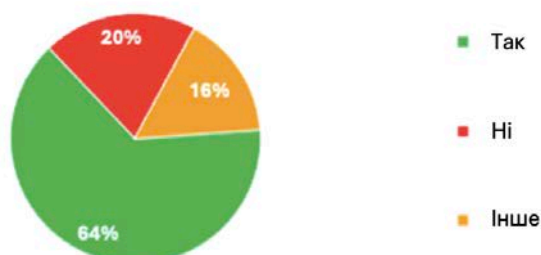
На питання про те, якій мові та праву надається перевага для застосування в міжнародному суді, відповіді були різними.

80% респондентів підкреслили, що важливою є можливість призначити досвідчених міжнародних суддів для розгляду справ.

64% респондентів вважають, що якщо суд застосував іноземне законодавство та залучав іноземних суддів, це підвищило би їхню впевненість в інвестиціях в Україну чи веденні бізнесу з Україною.

Загалом респонденти відзначили нещодавні позитивні зміни в судовій системі, включаючи створення нового ВС, як позитивний крок та запропонували комплексний набір рекомендацій, спрямованих на підвищення довіри до інвестицій або ведення бізнесу з Україною, зокрема зосереджуючись на законодавчих і судових реформах. Багато респондентів зосереджувалися на заходах щодо підвищення здатності та спроможності існуючих судів розглядати міжнародні комерційні/інвестиційні спори шляхом оптимізації процесів і процедур, а також навчання та

підвищення кваліфікації суддів. Деякі респонденти наголошували на важливості заходів щодо зміцнення незалежності суддів що має досягатися шляхом їх призначення за професійними якостями, тоді як інші наголошували на важливості запровадження прозорих та ефективних дисциплінарних проваджень за порушення закону суддями. Також було підкреслено важливість прозорості та покращення ефективності, з пропозиціями, зокрема, підвищення прозорості судових розглядів, спрощення процедур і впровадження технологічних рішень для управління справами.

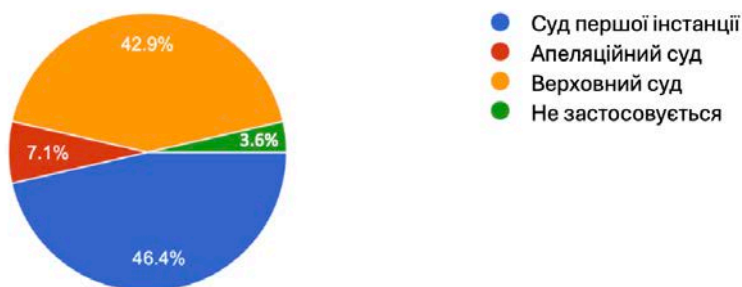
Погляд представників судової системи

Профіль респондентів

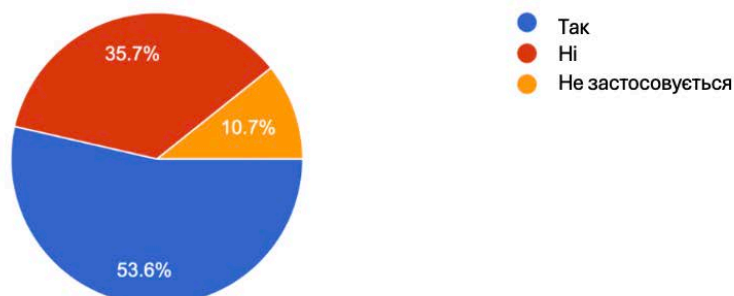
Хоча більшість респондентів, що взяли участь у опитуванні, є діючими суддями (78%) або суддями у відставці (7%), опитування також охоплювало представників судового апарату та кандидатів на посаду судді. Серед респондентів 66% мали суддівський стаж понад 10 років, 17,9% респондентів – від 6 до 10 років, а 25% респондентів – від 1 до 5 років. Примітно, що значна частина опитуваних суддів (75%) розглянула/вирішила більш ніж 2000 справ, тоді як лише 10,7% опитуваних суддів ухвалили рішення в менш ніж 100 справах.

Серед опитуваних респондентів були представлені наступні юрисдикції: 28,6% респондентів мали досвід роботи в адміністративних судах; 57,1% - у цивільних судах; 42,9% - у господарських судах і 53,6% - у кримінальних судах.

Більшість респондентів були суддями суду першої інстанції або ВС, а саме:

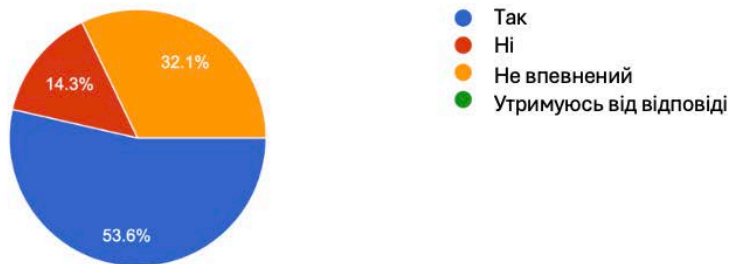

Більшість респондентів також головували/розглядали справи щодо господарських/інвестиційних спорів та іноземних сторін в Україні.

Сприйняття поточного правового середовища

Хоча понад 50% респондентів погодилися з твердженням, що суди працюють незалежно, слід зазначити, що 32% і 14% респондентів відповідно або висловили невпевненість, або не погодилися з твердженням, що суди в Україні працюють незалежно.

Спроможність українських суддів та працівників суду скласти рішення англійською мовою 42,9% респондентів оцінили на 3 з 10 балів, а ще 25% респондентів – лише на 1 з 10 балів. Примітно, що оцінок вище, ніж 6 балів не було зафіксовано. Знання англійської мови є необхідним, оскільки українські судді розглядають справи за іноземним законодавством і для цього мають звертатися безпосередньо до відповідної судової практики та законодавства, яке часто є доступним виключно англійською мовою. Водночас, ефективність чинного правового середовища для вирішення господарських інвестиційних спорів за участю іноземних осіб в Україні було оцінено за шкалою від 0 до 10 балів та були отримані наступні результати: 21,4% респондентів оцінили його у 6 балів; 1,9% респондентів - у 5 балів; 14,3% респондентів - у 8 балів; 14,3% респондентів у 9 балів і 7,1% респондентів - у 10 балів.

Сторони висловили наступні думки щодо переваг і недоліків чинної правової системи України для вирішення господарських/інвестиційних спорів за участю іноземних сторін.

Сильні сторони:

- Наявність Касаційного господарського суду в складі ВС, де працюють судді, які мають спеціалізацію у господарських питаннях;
- Швидкість та економічність витрат на судові процедури у господарських спорах, а також гнучкість та прогресивність процесуального кодексу;
- Прийняття міжнародно-правових принципів і доктрин, що збільшує адаптивність української юриспруденції до міжнародних стандартів ведення бізнесу;
- Можливість вирішення інвестиційних спорів у міжнародному арбітражі, наявність альтернативних механізмів врегулювання спорів;
- Здатність застосовувати принципи, встановлені ЄСПЛ, що сприяє приведенню законодавства до європейських стандартів;
- Включення спеціальних положень до законодавчої бази для залучення іноземних інвесторів і пріоритетизації міжнародних договорів.

Слабкі сторони:

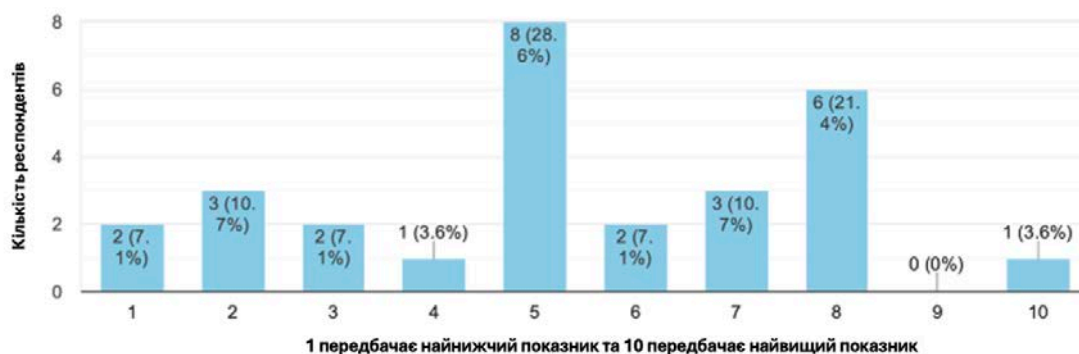
- Формалізована та складна правова база;
- Неузгоджена судова практика та зміни правової позиції ВС;

- Низька якість та надмірна зарегульованість законодавства, а також неузгодженість та протиріччя законодавчих положень;
- Недостатній рівень знань іноземного права серед суддів;
- Недостатній рівень володіння іноземними мовами серед суддів;
- Нестача суддів і надмірне навантаження, що призводить до затягування розгляду справ;
- Тиск на суди та недовіра до судової влади;
- Складність та неефективність порядку вручення повісток та процесуальних документів іноземним учасникам судового процесу;
- Відсутність відповідальності за рішення, що порушують права інвесторів, та невиконання судових рішень.

Доповнюючи ці точки зору, 60,7% респондентів повідомили, що ніколи не стикалися з проблемами забезпечення справедливого та ефективного вирішення господарських/інвестиційних спорів за участю іноземних сторін, тоді як 25% респондентів визнали, що стикалися з такими проблемами. Серед основних труднощів було виділено наступні:

- Труднощі з орієнтуванням в іноземних правових системах і доступі до відповідних матеріалів;
- Розбіжності в судовій системі щодо процедурних питань та захисту прав іноземних інвесторів;
- Проблеми застосування англійського права через обмежений доступ до тексту прецедентів;
- Занепокоєння щодо процесів сповіщення для іноземних осіб і затримок через процедури сповіщення та недоліки перекладу;
- Зловживання правами, процесуальні затримки та тривалий розгляд справ, а також зловживання заходами забезпечення позову та обхід системи розподілу позовів;
- Скасування пільгових податкових режимів, що впливають на іноземних інвесторів.

Окремо опитування вивчало ефективність виконання судових рішень, визнання та виконання арбітражних рішень. Більшість респондентів оцінили ефективність системи виконання на 5 і менше балів із 10.

Опитування також мало на меті дослідити конкретні проблеми, які виникають під час виконання рішень, пов'язаних з господарськими/інвестиційними спорами за участю іноземних сторін. Респонденти висвітлювали різні проблеми, зокрема складність механізму примусового виконання, відсутність доступу до активів, що належать боржникам, і перешкоди у виконанні рішень через

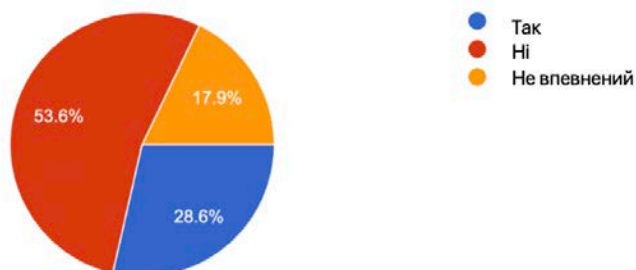
міжнародні кордони. Крім того, були згадані такі проблеми, як затримки у виконанні рішень, відсутність стимулів для боржників виконувати негрошові зобов'язання та спроби боржників оскаржити арбітражні рішення на етапі примусового виконання.

Що стосується вдосконалення процесу визнання та виконання рішень, пов'язаних з господарськими/інвестиційними спорами, респондентами було надано рекомендації, серед яких, зокрема, озвучено необхідність надання судам повноважень для більшого нагляду за процесом виконання, підвищення відповідальності за невиконання рішень та посилення ролі ПВ. Інші рекомендації стосувалися запровадження процедур виконання арбітражних рішень із періодичними платежами, спрощенні механізмів зміни методів виконання та цифровізації процесу виконання.

Крім того, респонденти пропонували такі заходи, як запровадження посилення кримінальної відповідальності за невиконання судових рішень у сфері іноземних інвестицій, запровадження майнової відповідальності держав у двосторонніх інвестиційних угодах та інституту Уповноваженого з прав іноземних інвесторів із додатковими повноваженнями щодо контролю за питаннями, пов'язаними з виконанням рішень.

Необхідність створення спеціалізованого інвестиційного суду

28,6% учасників опитування висловилися за створення в Україні спеціалізованого господарського/інвестиційного суду для покращення вирішення спорів за участю іноземних осіб, тоді як 53,6% були проти створення такого суду.

Респондентів запитали щодо можливих переваг та недоліків створення такого суду в Україні. Узагальнені відповіді респондентів наведені нижче.

Переваги:

- Підвищення якості судових рішень завдяки спеціалізації, що може покращити результати у вирішенні інвестиційних спорів.
- Позитивний вплив на інвестиційний клімат у якості піар-ініціативи та можливість залучити інвесторів завдяки спеціалізованим знанням англійської мови серед суддів.
- Підвищення довіри та впевненості іноземних інвесторів до української судової системи, що може призвести до збільшення інвестицій.
- Гарантії захисту прав іноземних інвесторів та покращення інвестиційного клімату.
- Можливість для суддів пройти навчання або стажування в іноземних судах, задля забезпечення узгодженості та єдності судової практики.

- Спеціалізована підготовка та досвід суддів у галузі міжнародного інвестиційного права, що призведе до вищої якості судових рішень.
- Сприяння більш ефективній комунікації між українськими суддями та їх іноземними колегами.
- Вирішення таких проблем, як відсутність довіри до судової системи та сприйняття корупції, що потенційно може відродити післявоєнну економіку.

Занепокоєння:

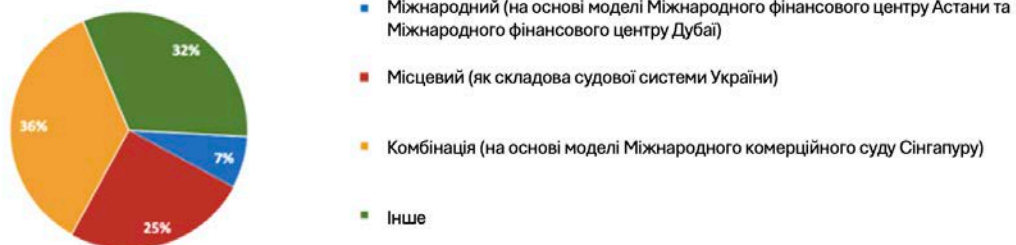
- Ризик залежності від органів влади при призначенні суддів, що потенційно може призвести до відсутності незалежності та досвіду у нових суддів.
- Відсутність потреби в спеціалізованих судах, потенційне порушення правової визначеності та негативний вплив на діяльність існуючих господарських судів.
- Складнощі із визначенням юрисдикції (зокрема, у відмежуванні інвестиційних спорів від інших типів спорів) та координації спорів, що потенційно може призвести до юрисдикційного хаосу.
- Проблеми з укомплектованістю судів та нестача ресурсів, що потенційно може призвести до надмірного завантаження суддів та затягування розгляду справ.
- Занепокоєння щодо довіри до суду та потенційної дискримінації між вітчизняними та іноземними інвесторами.
- Потенційний розрив між суспільними групами та напруга в судовій системі через створення таких судів.
- Обмежений вплив таких судів на проблеми з правоохоронними органами, такими як поліція, податкові органи та митниця, які є критично важливими для інвесторів.
- Додаткові витрати та необхідність внесення конституційних змін для створення таких судів.
- Незрозуміла роль та місце таких судів у існуючій судовій системі; для забезпечення ефективного функціонування судів буде необхідне чітке розмежування юрисдикції.

Респонденти також рекомендували наступні ключові особливості або характеристики структури спеціалізованого інвестиційного суду в Україні, а саме:

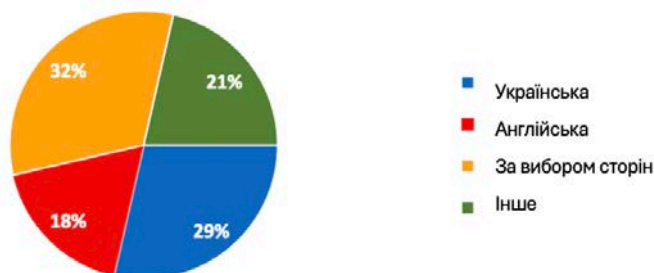
- Суд першої інстанції: повинен існувати суд першої інстанції, можливо, на регіональному рівні, щоб забезпечити доступність для сторін, залучених у менші інвестиційні спори.
- Колегія суддів: справи повинні розглядатися колегією, що складається щонайменше з трьох суддів, щоб забезпечити справедливий та різносторонній розгляд.
- Включення елементів арбітражу: будучи державним судом, суд повинен включати елементи арбітражу, дозволяючи сторонам обирати суддів, яким вони довіряють.
- Обов'язкова медіація: обов'язкова медіація має бути запроваджена як частина процесу вирішення спору.
- Міжюрисдикційна компетенція: суд має розглядати спори не лише в межах господарської юрисдикції, а й адміністративної та кримінальної, функціонуючи як суд із міжюрисдикційними повноваженнями.
- Чіткі критерії юрисдикції: повинні бути чіткі та точні критерії для визначення юрисдикції спорів, щоб уникнути двозначності.
- Спеціалізація: слід розглянути спеціалізацію в рамках існуючої судової системи або створення спеціалізованих палат у господарських судах.

- Знання мови: судді та працівники суду повинні добре володіти українською та англійською мовами для полегшення процесу.
- Незалежний відбір суддів: судді мають відбиратися шляхом конкурсного процесу, можливо, із залученням міжнародних експертів, щоб забезпечити неупередженість та глибоку експертизу.
- Апеляційна інстанція: суд повинен мати апеляційну інстанцію для перегляду рішень, винесених у першій інстанції.

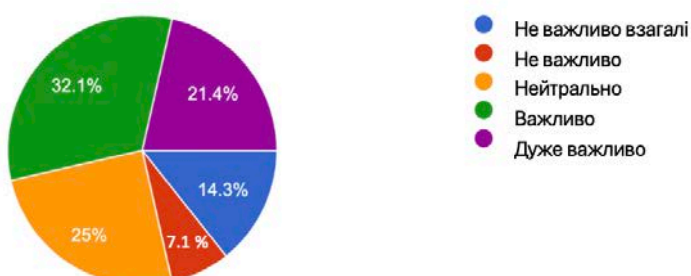
На запитання про характер інвестиційного суду (чи може він бути міжнародним, внутрішнім або змішаним) відповіді були наступними.

Щодо мови суду, якій надається перевага, відповіді були такими.

Нарешті, більшість респондентів підкреслили важливість залучення досвідчених міжнародних арбітрів або іноземних суддів до нового інвестиційного суду.

Щодо питання про процесуальні рамки для такого суду, майже половина респондентів (43%) підтвердила якість чинного Господарського процесуального кодексу, а 36% респондентів висловилися щодо необхідності прийняття нового процесуального кодексу.

Навчання та підвищення кваліфікації

В процесі опитування було досліджено необхідність підготовки суддів та розбудови спроможності судової системи, що було одностайно озвучено респондентами: 96% відповіли ствердно. Були запропоновані наступні пропозиції щодо навчання та підвищення кваліфікації суддів, які розглядають господарські/інвестиційні спори, а саме:

- підготовка з метою отримання додаткового розуміння бізнес-процесів;
- навчання принципам відповідальності держави та балансу суспільних і приватних інтересів;
- ознайомлення з іноземними правовими системами та мовами;
- ознайомлення з механізмами європейського суду (ЄСПЛ, ССЕС та/або національних європейських судів) і міжнародного права;
- практичні заняття з досвідченими арбітрами;
- вивчення права ЄС, корпоративного права та захисту інвестицій;
- спеціалізований тренінг з питань інтелектуальної власності та антимонопольних/конкурентних спорів.

Пропозиції для працівників та адміністрації суду включають:

- проведення курсів для підвищення рівня володіння відповідними мовами;
- забезпечення адекватної заробітної плати;
- оновлення комп'ютерної техніки та надання технічної підтримки;
- проведення навчання з дипломатичного протоколу та етикету, а також нормативних інструкцій щодо документообігу в провідних міжнародних арбітражах, що розглядають спори з іноземними інвесторами.

III. Рекомендації

Рекомендації щодо удосконалення системи вирішення спорів в Україні можуть бути розділені на два напрямки: удосконалення поточних практик («удосконалення практик») та впровадження нових моделей вирішення спорів («інноваційні ідеї»).

Удосконалення практик

У сфері **арбітражу та медіації** ми пропонуємо вдосконалити процедури визнання як міжнародних, так і внутрішніх арбітражних рішень, одночасно підвищуючи обізнаність щодо ефективності визнання арбітражних рішень. Крім того, ми виступаємо за розвиток використання практики медіації, популяризації досудової медіації та ратифікацію Сінгапурської конвенції про медіацію.

Що стосується **української судової практики та процедури**, то пропонується вдосконалити та спростити процес застосування забезпечувальних заходів та вирішення проблеми нестачі кадрів у судах. Також наголошується на важливості завершення поточного аудиту системи електронного суду (під керівництвом USAID та ЄС) і повної цифровізації судової системи для підвищення ефективності. З точки зору виконання судових та арбітражних рішень рекомендується проведення аудиту та реформування системи ПВ, а також посилення саморегулювання ПВ. Крім того, наголошується на важливості сприяння визнанню та виконанню іноземних судових рішень.

У сфері **розбудови спроможності судової системи України** підкреслюється необхідність вирішення проблем з нестачею суддів, особливо у комерційних судах, та впровадження програм навчання, що охоплюють різні правові аспекти для суддів. Необхідність проведення програм підвищення кваліфікації підкреслюється результатами опитування представників української судової системи, яке виявило майже одностайну підтримку таких ініціатив серед респондентів (96%). Виходячи з попередньої оцінки потреб у навчанні в рамках опитування, підвищення кваліфікації суддів, які розглядають інвестиційні спори, включає покращення їхнього розуміння бізнес-процесів, проходження тренінгів щодо принципів відповідальності держави та балансу публічних і приватних інтересів, а також ознайомлення суддів з іноземним правом (переважно англійським правом) та англійською мовою, проведення практичних сесій з досвідченими арбітрами, вивчення права ЄС, корпоративного права та захисту інвестицій, а також проведення тренінгів з питань інтелектуальної власності та антимонопольних спорів. Також рекомендується проведення програм щодо володіння іноземною мовою для суддів, а також докладання зусиль для сприяння членству України в Постійному міжнародному форумі господарських судів (SIFoCC). SIFoCC – це форум, який знаходиться у Лондоні та об'єднує комерційні суди з усього світу для обміну передовим досвідом вирішення комерційних спорів, підтримки верховенства права та підтримки країн у їхніх зусиллях в удосконаленні системи вирішення комерційних спорів.

Також необхідно переглянути закони про захист інвестицій, процесуальне законодавство та законодавство про виконавче провадження з метою виявлення напрямків для їх покращення. Це включатиме виявлення прогалин в існуючому національному законодавстві про захист інвестицій, підготовку рекомендацій щодо внесення змін до законодавства для усунення суперечностей і складнощів у правовій системі та впровадження цих змін у законодавство.

Таблиця «Удосконалення практик».

Приблизний термін імплементації:

 - короткостроковий (до 12 місяців)

 - середньостроковий (1-3 роки)

 - довгостроковий (3-8 років)

1. Арбітраж і медіація

Рекомендація	Термін	Очікуваний результат	Необхідність внесення змін до Конституції
1.1. Підвищення обізнаності про ефективність поточної системи визнання арбітражних рішень.	Короткостроковий	Підвищення рівня довіри серед міжнародного та національного бізнесу щодо ефективності визнання арбітражних рішень в Україні.	Ні
1.2. Подальше вдосконалення процедур визнання міжнародних та внутрішніх арбітражних рішень.	Короткостроковий	Швидший і більш передбачуваний процес визнання арбітражних рішень.	Ні
1.3. Розвиток експертизи і спроможності медіації та заохочення до досудової медіації.	Короткостроковий	Сприяння збільшенню кількості спорів, які можна врегулювати поза судовим провадженням, а також підвищення обізнаності і довіри серед сторін спору до процесу медіації.	Ні
1.4. Ратифікація Сінгапурської конвенції про медіацію.	Короткостроковий	Підвищення впевненості іноземних інвесторів у тому, що міжнародні угоди про медіацію будуть виконані в Україні.	Ні

2. Українське судочинство та судова практика

Рекомендація	Термін	Очікуваний результат	Необхідність внесення змін до Конституції
2.1. Удосконалення та узгодження практики та процедури застосування забезпечувальних заходів.	Короткостроковий	Суди розвивають узгоджену практику застосування заходів забезпечення позову відповідно до міжнародних стандартів, що збільшує можливості сторін здійснити фінансове відновлення України.	Немає
2.2. Вирішення проблеми кадрового дефіциту в судах та створення більших можливостей для працівників судового апарату, зокрема шляхом підвищення кваліфікації та покращення рівня оплати праці.	Середньостроковий	Удосконалені процеси залучення талановитих працівників до складу судової адміністрації за рахунок підвищення винагороди та покращеної підготовки, що призведе до підвищення якості персоналу суду та підвищення довіри серед користувачів судів.	Немає
2.3. Завершення аудиту української системи електронного суду (UJITS), який наразі проводиться за підтримки ЄС та USAID.	Короткостроковий	Аудит системи UJITS завершено та узгоджено стратегію впровадження комплексної системи електронного суду.	Немає
2.4. Діджиталізація судової системи в комплексний та інноваційний спосіб, включаючи передові системи управління справами та рішення для електронного суду.	Середньостроковий/ Довгостроковий	Впроваджено повністю діджиталізовану людиноцентричну систему електронного суду відповідно до найкращих міжнародних практик вирішення спорів онлайн. Працює безпаперовий суд.	Немає

3. Виконання судових та арбітражних рішень

Рекомендація	Термін	Очікуваний результат	Необхідність внесення змін до Конституції
3.1. Проведення аудиту і подальше реформування системи Державної виконавчої служби, у тому числі шляхом підвищення зарплат, створення ретельного процесу кваліфікації, процесу найму та нагляду, а також впровадження стимулів для швидкого виконання рішень.	Середньостроковий	Підвищення ефективності примусового виконання судових рішень ДВ.	Немає
3.2. Посилення регулювання системи ПВ, у тому числі шляхом прийняття законів, що знаходяться на розгляді, для розширення їх повноважень.	Середньостроковий	Підвищення стандартів та повноваження ПВ та посилення виконавчої діяльності.	Немає
3.3. Покращення процедури визнання та виконання іноземних судових рішень	Короткостроковий	Підвищення привабливості України як юрисдикції для вирішення господарських спорів та підвищення довіри до можливості виконання рішень українських судів за кордоном. У свою чергу, враховуючи те, що Україна прагне стати членом ЄС і приєднатися до єдиного ринку, вона отримує переваги від приєднання до Конвенції Лугано.	Немає

4. Розвиток судової спроможності України

Рекомендація	Термін	Очікуваний результат	Необхідність внесення змін до Конституції
4.1. Вирішення проблеми нестачі суддів, особливо в господарських судах.	Середньостроковий/ Довгостроковий	Вакансії в судах заповнюються вчасно, а зарплати в першій та апеляційній інстанціях збільшуються, для надання достатніх стимулів талановитим і досвідченим юристам приєднатися до судової системи.	Немає
4.2. Впровадження тренінгової програми для суддів господарських судів, яка охоплює міжнародне комерційне право, міжнародний арбітраж, ЄСПЛ та комерційне законодавство іноземних юрисдикцій (наприклад, англійське право).	Короткостроковий	Підвищення рівня розуміння та послідовності застосування міжнародного та іноземного права.	Немає
4.3. Забезпечення тренінгової програми для суддів щодо визнання арбітражних рішень відповідно до міжнародних стандартів.	Короткостроковий	Судді ефективно вирішують питання визнання арбітражних рішень і мають всебічні знання міжнародної та національної процедури арбітражу.	Немає
4.4. Запровадження програми підвищення рівня володіння мовою для суддів господарських судів.	Короткостроковий	Підвищений рівень володіння мовою серед суддів господарських судів, що сприяє кращій взаємодії з міжнародними інвесторами.	Немає

<p>4.5. Запровадження перегляду процедури відбору суддів господарських судів, що передбачатиме включення оцінки рівня володіння іноземними мовами.</p>	<p>Середньостроковий</p>	<p>Судді господарських судів можуть розглядати справи англійською мовою, включаючи оцінку зарубіжної судової практики у відповідних випадках.</p>	<p>Немає</p>
<p>4.6. Сприяння членству України в SIFoCC.</p>	<p>Короткостроковий</p>	<p>Система господарських судів України отримує переваги від SIFoCC як платформи для обміну найкращим досвідом, зокрема щодо захисту інвестицій.</p>	<p>Немає</p>
<p>4.7. Завершення відбору суддів до Вищого суду з питань інтелектуальної власності.</p>	<p>Короткостроковий/ Середньостроковий</p>	<p>Початок роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності для підтримки залучення інвестицій у цифровій економіці та креативних індустріях.</p>	<p>Немає</p>
<p>4.8. Продовження підтримки розвитку потенціалу ВККС та ВРП залучаючи зарубіжних експертів та громадянське суспільство.</p>	<p>Короткостроковий/ Середньостроковий/ Довгостроковий</p>	<p>Підвищення ефективності ВККС та ВРП, посилення нагляду за судовою системою та забезпечення високих стандартів професіоналізму серед суддів.</p>	<p>Немає</p>

5. Аналіз прогалин чинного законодавства

Рекомендація	Термін	Очікуваний результат	Необхідність внесення змін до Конституції
5.1. Огляд законодавства про захист вітчизняних інвестицій.	Короткостроковий/ Середньостроковий	Виявлення прогалин в існуючому національному законодавстві щодо захисту інвестицій. Підготовка рекомендацій щодо внесення змін до законодавства для усунення суперечностей і прогалин у правовій системі та прийняття законодавства для усунення таких прогалин.	Немає
5.2. Огляд господарського процесуального законодавства.	Короткостроковий/ Середньостроковий	Підготовка та впровадження законодавчих змін щодо господарського процесу.	Немає
5.3. Огляд законодавства щодо виконання судових рішень.	Короткостроковий	Розроблення рекомендації щодо внесення змін до законодавства щодо виконання судових рішень та внесення необхідних змін до законодавства.	Немає

Інноваційні ідеї

Щодо інноваційних ідей, у цьому звіті запропоновано чотири інноваційні моделі, які можуть бути застосовані в Україні.

- **Модель 1:** Створення суду при Київському фінансовому центрі, подібному до моделей МФЦД/МФЦА, який розглядатиме справи за участі іноземних інвесторів.
- **Модель 2:** Впровадження гібридної моделі міжнародного суду в межах української судової системи, яка включатиме риси міжнародних господарських судів за прикладом Сінгапуру.
- **Модель 3:** Впровадження європейської моделі міжнародного господарського суду в українській судовій системі на зразок ВАКС та Європейських господарських судів.
- **Модель 4:** Створення Київського міжнародного арбітражного центру як незалежної організації з вирішення комерційних та державних спорів, що потенційно може бути частиною міжнародного фінансового центру.

Створення нового суду/центру незалежно від національної судової системи дає можливість розробити для такої інституції повністю цифрові процедури, що дозволятиме проводити слухання дистанційно; це (в деяких випадках) усуне необхідність фізичної присутності суддів/арбітрів і сторін в Україні. Сторони могли б подавати всі документи онлайн, а дані безпечно б зберігалися на хмарних ресурсах, при чому деякі адміністративні завдання міг би виконувати ШІ, вивільняючи час для працівників апарату суду і суддів. Для такого онлайн-вирішення спорів також можуть бути використані передові онлайн-інструменти для переговорів та медіації, які надають сторонам можливість вирішувати спори без проходження повного судового розгляду. Таке рішення забезпечить як фізичну безпеку сторін і персоналу, так і суттєво знизить витрати на фізичну інфраструктуру. Крім того, з технологічним прогресом рішення на базі штучного інтелекту можуть використовуватися для зменшення робочого навантаження та включати інструменти, які інформуватимуть учасників про витрати та ймовірність отримання бажаного результату. Враховуючи технологічне лідерство України в ІТ-секторі, такі передові технологічні рішення можуть справді створити репутацію прозорості, професіоналізму та незалежності системи вирішення спорів в Україні.

Модель 1: Суд фінансового центру

Суд фінансового центру Києва (на основі моделі судів МФЦД/МФЦА) може бути реалізований, якщо в Україні буде створено міжнародний фінансовий центр. Такий центр зазвичай управляється як ексклюзивна спеціальна економічна зона з незалежним судом, відокремленим від національної правової системи. Такий суд скадатиметься як з іноземних, так і національних суддів і матиме можливість розглядати справи іноземними мовами, переважно англійською. Він охоплюватиме розгляд малозначних позовів та апеляційні провадження, а також потенційно може пропонувати послуги медіації. Рішення такого суду будуть остаточними та підлягатимуть безпосередньому виконанню в Україні. Подібно до судів МФЦД, він може надавати арбітражні послуги та пропонувати медіацію, як у судах МФЦА. Це могло б забезпечувати швидке виконання рішень і можливість розглядати спори за участю державних підприємств.

Середньо- та довгострокова мета цієї моделі полягає у створенні спеціалізованого міжнародного комерційного суду, незалежного від існуючої судової системи та державних органів, тим самим підвищуючи довіру серед інвесторів до судової спроможності та незалежності від державного впливу. Це надає кілька переваг, зокрема незалежність від держави (єдина стадія остаточного оскарження проводитиметься виключно самим судом фінансового центру), можливість залучення висококласних іноземних суддів для співпраці та підвищення стандартів серед вітчизняних суддів, а також всебічне охоплення спорів, включаючи ті, що стосуються державних підприємств (як у судах МФЦД).

Однак реалізація такого суду створює значні виклики пов'язані зі створенням міжнародного фінансового центру та потребу внесення змін до Конституції, щоб інтегрувати суд поза межами судової системи України та дозволити участь міжнародних/іноземних суддів. Крім того, цей підхід може не отримати підтримки серед представників української судової системи, оскільки лише 7% респондентів судового опитування підтримали цю модель. Без положень для можливості участі місцевих учасників, такий суд може сприйматися як інструмент який забезпечує інтереси виключно іноземних інвесторів. Крім того, процес створення такого суду, ймовірно, буде тривалим і потребуватиме значних витрат.

Модель 2: Гібридна модель

Ця модель передбачає створення спеціалізованого міжнародного комерційного суду в рамках української судової системи. За прикладом Сінгапурського міжнародного комерційного суду (SICC), вона передбачає участь іноземних суддів разом зі спеціально відібраними українськими суддями, які будуть розглядати справи відповідно до як українського, так і іноземного права. На відміну від Моделі 1, ця модель зберігає інтеграцію в існуючу правову систему, а отже, може не мати повної незалежності від держави або решти судової системи.

Ключові особливості цієї гібридної моделі включають залучення іноземних та вітчизняних суддів, застосування іноземного та національного законодавства та можливість вести судочинство іноземними мовами, швидше за все, англійською. Такий суд охоплюватиме провадження як у першій інстанції, так і в апеляційному порядку, виконання рішень буде здійснюватися через існуючу місцеву систему, і може включати можливість розглядати справи проти державних установ.

Довгостроковою метою цієї моделі є створення системи, яка поєднуватиме елементи спеціалізованих міжнародних комерційних судів з українською системою, тим самим покращуючи доступ до ефективного вирішення господарських спорів, зберігаючи при цьому цілісність національної судової системи.

Однак є кілька проблем, які необхідно врахувати. До них належать необхідність внесення змін до Конституції для залучення міжнародних/іноземних суддів, відсутність повної автономії від держави, потенційний апеляційний перегляд рішень в межах національної судової системи, проблеми пов'язані із виконання рішень та ризик виникнення упередженості на користь іноземних інвесторів, якщо місцевим учасникам не буде надано можливість звертатись до такого суду. Крім того, хоча й у меншій мірі, ніж у Моделі 1, очікується, що впровадження буде трудомістким і фінансово обтяжливим.

Модель 3: Спеціалізований суд у межах української судової системи

Ця модель передбачає створення спеціалізованого суду в рамках існуючої української судової системи, подібної до успішної моделі ВАКС і аналогічної європейським практикам, що

спостерігаються в таких юрисдикціях, як Нідерланди, Париж та Франкфурт. Цей спеціалізований суд працюватиме в рамках української правової системи, залучаючи лише українських суддів, при цьому включаючи елементи іноземного та вітчизняного права.⁴⁷ Він матиме можливість вести провадження іноземними мовами, переважно англійською, і міг би слідувати структурі ВАКС, охоплюючи як першу, так і апеляційну інстанції з касаційними скаргами, спрямованими до ВС. Середньострокова стратегія передбачає подальшу спеціалізацію українських судів для розгляду міжнародних господарських спорів, спираючись на успішний досвід ВАКС та європейських прецедентів. В якості альтернативи пропонується створити спеціалізовану палату у складі ВС або Апеляційного суду. Варто зазначити, що цей підхід не вимагає конституційних змін і, як очікується, буде більш прийнятним для української судової системи та національних зацікавлених сторін. Крім того, очікується, що він спричинить менші витрати порівняно з альтернативними моделями. Як довгострокове рішення, цей підхід спрямований на зміцнення спроможності українських судів і суддів кваліфіковано розглядати комерційні справи, усуваючи наявні недоліки в судовій системі.

Однак, попри свої переваги, ця модель стикається з певними викликами. По-перше, такий суд залишається частиною судової системи, що робить його більш вразливим до ризиків пов'язаних з незалежністю суддів та корупційних ризиків. Відмежування юрисдикції такої інституції від ширшої національної судової системи становить ще одну перешкоду. Крім того, існує перспектива повернення справ до основної судової системи на касаційному рівні. Формування кадрового складу досвідчених суддів, які володіють навичками розгляду міжнародних комерційних спорів і знаннями іноземного права, є значним викликом, враховуючи поточний брак цього конкретного досвіду/володіння мовами серед національних суддів. Потенційний опір господарських судів, які зараз розглядають такі спори, а також проблеми з виконанням рішень ще більше ускладнюють впровадження цієї моделі. Крім того, запевнення іноземних інвесторів у незалежності та професіоналізмі системи, ймовірно, буде тривалим процесом, що може спонукати сторони продовжувати обирати міжнародний арбітраж, де це можливо.

Модель 4: Київський міжнародний арбітражний центр

Цей міжнародний арбітражний центр, розташований в Україні, матиме колегію видатних арбітрів, як іноземних, так і українських, які працюватимуть у змішаних колегіях. Розглядаючи справи як за іноземним, так і за внутрішнім законодавством, створення такого іноземного арбітражного центру сприятиме розгляду справ іноземними мовами, переважно англійською, та розширюватиме можливості використання медіації. Центр функціонуватиме як незалежна структура, що пропонує нейтральну та неупереджену платформу для вирішення спорів за участю комерційних (а також, що важливо, урядових) організацій, якщо це буде визначено на рівні закону. Він буде розглядати арбітражні справи в регіональному та глобальному рівнях для сторін, які обирають арбітраж як спосіб вирішення спорів.

На відміну від моделі 1, створення Київського міжнародного арбітражного центру не вимагатиме внесення змін до Конституції щодо залучення міжнародних/іноземних арбітрів. Така інституція може

---

⁴⁷В рамках опитування, проведеного USAID у 2021 році, 37% респондентів визначили створення спеціалізованих судів як найбільш прийнятний спосіб просування вперед. Дивіться Опитування представників українського та міжнародного бізнесу USAID 2021 за посиланням: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/NJ_CDR_Presentation_Survey_UA_RoL.pdf (Перевірено 30 березня 2024 р).

бути створена або як частина міжнародного фінансового центру, або як незалежний суб'єкт. Важливо, що Київський міжнародний арбітражний центр не потребуватиме механізму оскарження, що зробить його більш привабливим для українського правосуддя. Його рішення підлягали б виконанню і в інших країнах згідно з Нью-Йоркською конвенцією, а його створення могло б бути відносно швидким. Крім того, результати опитування USAID 2021 підкреслюють важливість довіри до арбітражних механізмів. Зокрема, 44% респондентів із великих компаній назвали відсутність довіри до існуючого національного арбітражного механізму стримуючим фактором для вибору арбітражу. Крім того, 31% респондентів із великих компаній та 37% усіх опитаних респондентів висловили запит на створення нової арбітражної установи в Україні, підкреслюючи відчутну потребу у покращенні арбітражних послуг. На противагу цьому, лише 11% респондентів висловилися проти ідеї створення нової арбітражної інституції.⁴⁸

Співпраця з існуючими арбітражними органами в Україні буде надзвичайно важливим завданням для реалізації цієї моделі, а юрисдикція цього центру обмежуватиметься договірними спорами з арбітражними застереженнями або справами, у якій сторони добровільно погодилися на юрисдикцію арбітражного суду після виникнення спору.

Примусове виконання та оскарження арбітражних рішень має бути забезпечене в рамках української національної системи. Відповідно, мають існувати обмеження на такі оскарження (як це існує майже в усіх юрисдикціях), і має бути штат суддів (у першій та апеляційній інстанціях), які достатньо добре розуміють право та практику міжнародного арбітражу і іноземне право, щоб забезпечити високу репутацію та статус Арбітражного центру.

---

⁴⁸Там же.

Таблиця «Інноваційні ідеї».

Приблизний термін імплементації:

- короткостроковий (до 12 місяців)
- середньостроковий (1-3 роки)
- довгостроковий (3-8 років)

6. Інноваційні ідеї – нові моделі вирішення спорів

Модель	Опис моделі	Термін	Результат	Необхідність внесення змін до Конституції
<p>6.1. Суд при Міжнародному фінансовому центрі (на основі моделі МФЦД/МФЦА/ Abu Dhabi Global Market (ADGM)).</p>	<p>У контексті створення міжнародного фінансового центру.</p> <p>Міжнародний фінансовий центр, який регулюється незалежним регулятором, та діє виключно в межах спеціальної економічної зони, з незалежним судом (відокремленим від національної правової системи).</p> <p>Може також мати розширені функції, такі як біржа.</p> <p>Має власну регуляторну базу, яка регулює роботу центру, включаючи фінансове регулювання, корпоративне право, банкрутство, працевлаштування та процесуальний кодекс, змодельований на основі передової практики загального права.</p> <p>Іноземні та вітчизняні судді та право.</p>	<p>Середньостроковий / Довгостроковий</p>	<p>Створення спеціалізованого міжнародного комерційного суду, який є незалежним від існуючої судової системи та державних органів і є регулюється самостійно, створюючи довіру серед інвесторів щодо правоздатності та незалежності від уряду.</p>	<p>Так</p>

	<p>Може слухати справи іноземною мовою (швидше за все англійською).</p> <p>Включає розгляд дрібних позовів, першу інстанцію та апеляцію.</p> <p>Може включати арбітражний центр.</p> <p>Може запропонувати послуги медіації.</p> <p>Може пришвидшити пряме виконання, як у Суді МФЦА.</p> <p>Може розглядати справи проти державних підприємств, як у судах МФЦД.</p> <p>Цифровий підхід, як у судах ADGM (електронне подання документів, онлайн-слухання та судові процеси, а також вдосконалене управління справами).</p>			
<p>6.2. Гібридна модель спеціалізованого міжнародного господарського суду в рамках української судової системи за участю іноземних суддів та спеціально відібраних українських суддів, які розглядають справи за українським та іноземним законодавством (сінгапурська модель).</p>	<p>Не в контексті міжнародного фінансового центру.</p> <p>Не залежить від держави чи решти правової системи.</p> <p>Іноземні та вітчизняні судді та право.</p> <p>Може розглядати справи іноземною мовою (швидше за все англійською).</p> <p>Перша інстанція та апеляція.</p> <p>Виконання через існуючу національну систему виконання рішень.</p> <p>Може розглядати справи проти державних установ.</p> <p>Цифровий підхід.</p>	<p>Довгостроковий</p>	<p>Створення гібридної моделі, що включає особливості спеціалізованих міжнародних господарських судів, інтегровані в українську судову систему, на зразок сінгапурської моделі, що покращить доступ до ефективного вирішення господарських спорів при збереженні цілісності національної судової системи.</p>	<p>Так</p>

<p>6.3. Модель спеціалізованого господарського суду в українській судовій системі (за прикладом ВАКС та європейських моделей, таких як Нідерланди/ Париж/ Франкфурт).</p>	<p>Спеціалізований суд в рамках існуючої системи України.</p> <p>Українські судді.</p> <p>Іноземне та внутрішнє право.</p> <p>Може слухати справи іноземною мовою (швидше за все англійською).</p> <p>Може бути створений за моделлю ВАКС, включаючи першу та апеляційну інстанції, у той час як касаційні скарги будуть розглядатися Верховним судом.</p> <p>Цифровий підхід.</p>	<p>Середньостроковий</p>	<p>Подальша спеціалізація українських судів для розгляду міжнародних господарських спорів з використанням успішної моделі ВАКС та європейської практики, або альтернативно створення спеціалізованої палати у Верховному або апеляційному суді.</p>	<p>Немає</p>
<p>6.4. Київський міжнародний арбітражний центр</p>	<p>Міжнародний арбітражний центр в Україні з колегією іноземних та українських арбітрів, які засідають разом у змішаних панелях.</p> <p>Іноземне та внутрішнє право.</p> <p>Може слухати справи іноземною мовою (найімовірніше, англійською).</p> <p>Може також пропонувати послуги медіації.</p> <p>Цифровий підхід, як і в багатьох сучасних міжнародних арбітражних центрах (електронне подання документів, онлайн-слухання та судові процеси, вдосконалене управління справами).</p> <p>Потенціал для того, щоб весь арбітражний процес був онлайн.</p>	<p>Середньостроковий</p>	<p>Незалежна організація, яка діє як нейтральний і неупереджений форум для вирішення спорів для комерційних і державних установ.</p> <p>Він може розглядати регіональні та глобальні арбітражні справи для сторін, які обрали арбітраж як спосіб вирішення суперечок.</p>	<p>Немає</p> <p>(Зміни до Закону про міжнародний комерційний арбітраж)</p>

Додаток. Сильна правова система: приклад Великої Британії

Цінність права для економіки

Право є критично важливою основою, на якій базується економічна цінність.⁴⁹ Економіка Великої Британії отримала велику користь від того факту, що англійське право є одним з найпоширеніших у глобальних бізнес-транзакціях. У 2018 році англійське право застосовувалося для регулювання глобальних позабіржових деривативних контрактів на суму 66,1 трильйони євро, у 2019 році – 250 мільярдів фунтів стерлінгів у глобальних угодах про злиття та поглинання, а у 2020 році – 11,6 трильйона доларів США у світовій торгівлі металами.⁵⁰ Це допомогло британському бізнесу та іншим глобальним компаніям, які використовують англійське право, підтримувати бізнес-транзакції та робити їх плавними та економічно ефективнішими за рахунок зниження транзакційних витрат, зменшення конфліктів та збільшення обсягу угод, одночасно забезпечуючи укладання більш складних угод. Таким чином, коли всі сторони регулярно використовують одне і те ж право, витрати зменшуються, а розуміння цього права створює добре зрозумілі норми та забезпечує бізнес-довіру серед користувачів.

Хоча це очевидна перевага для Великої Британії, небританські користувачі англійського права також можуть отримати вигоду. Використовуючи міжнародний стандарт, вони також можуть знизити транзакційні витрати та збільшити обсяг і складність транзакцій.

Підвищуючи свою здатність використовувати англійське та інше провідне іноземне право, Україна може отримати деякі з цих переваг для себе, зокрема у підвищуючи кваліфікацію та ознайомлюючи суди, суддів, арбітражні центри та арбітрів з розумінням (а в деяких випадках – застосуванням) англійського та іншого іноземного права.

Цінність сильних судів і арбітражів

Міжнародно визнана репутація англійських судів (зокрема, Комерційного суду в Лондоні) та арбітражних органів (таких як Лондонський міжнародний арбітражний суд (LCIA) і Лондонська асоціація морських арбітрів (LMAA)) значно підвищує репутацію Великої Британії як безпечного місця для інвестування та ведення бізнесу та міцно підтримує інвестиції у Велику Британію. Інвестори можуть бути впевнені, що будь-які спори, які будуть розглядатися в Лондоні, будуть вирішені суддями та арбітрами світового рівня.

---

⁴⁹ Economic Value of English Law Oxera 5 October 2021 p. доступно за посиланням <https://legaluk.org/wp-content/uploads/2021/09/The-value-of-English-law-to-the-UK-economy.pdf> (Перевірено 26 березня 2024 р).

⁵⁰ Там же.

У 2022/2023 роках Лондонськими комерційними судами було винесено 257 рішень за участю сторін із 78 різних юрисдикцій, причому 60% учасників судового процесу були не з Великої Британії.⁵¹ У 2022 році LCIA отримало 293 звернення за участю сторін із 90 різних юрисдикцій, причому 88% сторін були не з Великої Британії.⁵² У 2023 році LMAA продовжувала домінувати в міжнародному морському арбітражі, маючи 3268 арбітражних призначень у 1845 заявах і опублікувавши 436 рішень.⁵³

Ці органи та гарантії верховенства права та правосуддя, які вони забезпечують, створюють ключову основу для процвітання та зростання інших важливих підприємств Великої Британії, таких як фінансові послуги та природничі науки.

Цінність сильного сектора юридичних послуг

Надійні та ефективні англійські суди та арбітражні органи підтримують численні сектори економіки Великої Британії. Крім того, їхня міжнародна репутація призвела до розвитку процвітаючого сектора юридичних послуг, який сам по собі створює економічну цінність для Великої Британії. Сполучене Королівство створює сприятливі умови ведення бізнесу юридичних послуг через силу англійського законодавства, судів і арбітражних органів Великої Британії, що створює ефект агломерації, який спричиняє розвиток значної екосистеми юридичних послуг у Великої Британії.

Це включає не лише юридичні фірми та адвокатські контори, а й усі послуги, необхідні для підтримки складної та провідної правової системи, такі як свідки-експерти, спонсори судових процесів, видатні медіаційні організації, такі як Центр ефективного вирішення спорів (CEDR), та процвітаючі постачальники Lawtech. У 2023 році цей сектор приніс 34 мільярди фунтів стерлінгів в економіку Великої Британії з торговим профіцитом у 5,7 мільярдів фунтів стерлінгів і забезпечив роботою 368 000 людей.⁵⁴

Якщо Україна буде розвивати та підтримувати міжнародну довіру до власної правової системи, вона також зможе отримати вигоду від додаткового доходу, який це принесе в країну.

---

⁵¹Звіт про комерційні суди Портленда, 2023 р., стор. 4, доступно на <https://portland-communications.com/publications/commercial-courts-report-2023/> (Адоступ15 квітень2024 рік).

⁵²Річний звіт LCIA за 2022 рік, доступно за посиланням <https://www.lcia.org/News/lcia-news-annual-report-on-2022-updates-on-the-lcia-court-and.aspx> (Перевірено 26 березня 2024 р).

⁵³London Retains Its Crown in International Maritime Arbitration 6 March 2024 LMAA, доступно за посиланням <https://lmaa.london/london-retains-its-crown-in-international-maritime-arbitration/> (Перевірено 26 березня 2024р).

⁵⁴Legal Excellence, International Renown, UK Legal Services 2023, CityUK, доступно за посиланням <https://www.thecityuk.com/media/0didtzlm/legal-excellence-internationally-renowned-uk-legal-services-2023.pdf> (Перевірено 26 березня 2024 р).